

MARCZIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2020/3-4 szám

Boldog Húsvéti Ünnepeket Kívánunk!

Tartalom

Villám

- [A közösség ereje](#)

Emlékezet

- [Dull Ernő: Csukás István világába fordulva](#)
- [Dull Ernő: Szabó, az ügynök](#)
- [Bíborbanszületett Konstantin: A birodalom kormányzásáról](#)
- [Nándi Mihály: A kommunizmus hősei](#)
- [Dull Ernő: Gyöngyöspata](#)
- [Pseudo-Düonüsziosz Areopagitész: Szent Simon ereklyéje](#)

Délibáb

- [Petőfi Sándor: Rózsavölgyi halálára](#)
- [Petőfi Sándor: A tél halála](#)
- [Kosztolányi Dezső: Politika](#)
- [Kosztolányi Dezső: Ezer év múlva](#)
- [Krúdy Gyula: Az asszonyfái szüret](#)
- [Krúdy Gyula: Az álmok hőse](#)
- [Ady Endre: A vér városa](#)
- [Ady Endre: Egy éjszaka Port-Arturban](#)
- [Ballai László: Ízisz-csomó](#)
- [Lukáts János: Öt perc múlva száz év](#)
- [Deák Mór: Félig](#)
- [Deák Mór: Kórlap](#)
- [Vörösmarty Mihály: Ábránd](#)
- [Ballai László: Versben örökkévalók](#)
- [Deák András Miklós: A két ölelkező kagyló](#)

Húrok

- [Ballai László: Schola Hungarica](#)
  - [Dull Ernő: Dalpanoráma](#)
  - [Nándi Mihály: Beethoven-négyes](#)
  - [Ballai László: Halál hetvenhét éve](#)
-

Villám

A közösség ereje

Az udvarban trambulín áll. Két gyermek torkaszakadtából sikoltozva rugózza magát benne. Így örvendeznek. Apjuk és anyjuk kintről, a hálón keresztül gyönyörködik az ikrekben. Nem szólnak rájuk. Csoda, hogy be nem szakad a dobhártyájuk. Más gyerekek is mulatnak, dobálják magukat – van, aki még szaltót is csinál – de szépen játszanak, vidám, önfeledt kacagással, öröm rájuk pillantani. A fába szorult féregként üvöltözőket valamiképp olyankor vitték a szabadba, amikor csak ők uralták az udvart. Ám egy ízben belesöpöpentek a többi aprónép közé. Szempillantásnyi idő alatt felhagytak az artikulálatlan ordibálással, beilleszkedtek a többiek közé és megtanultak nevetni. Hová tűnik felnőttkorra a közösség szabályozó ereje, amely észrevétlenül embert farag az ordibáló, renitenskedő elemekből?

Emlékezet

Dull Ernő: Csukás István világába fordulva

Csukás István szűk szemrése, arca maga volt a mosoly. Ez úgy lehetséges, hogy egész lelkével és művészetével a gyermekek felé fordult. Iskolával szemben lakom. Amikor ideköltöztünk, hatalmas, rézsütös, üres telek terjengett szemben, rajta egy bódé – nem három, mint a Matyó utca végén. Nyáron hárman kaszálták, de igazi kaszával, a suhintásba beleringő, ütemes mozdulatokkal, egyszerre haladva, egyszerre megállva, majd a fenőkőnek adva át az ütemet (mennyire hiányzik mindennapjainkból ez az akkordmunka, az élő, nem pedig éltetett magyar hagyomány). Télen, ha hó lepte be, remek pályát kínált a szánkózásnak, és persze a hócsatáknak,

csupa kacagással, vidámsággal telt be a környék. Még talán a bódéba is beköltözött valaki:

„A téli tücsök felmászott az írógépre, megnézte az újabb jelet a fehér papíron.

Z – ez volt a fehér papíron.

»Érdekes – tűnődött a téli tücsök –, mire is emlékeztet ez a fura jel?«

Mire is? Mire is?

Felmászott az ablakpárkányra, kinézett a behavazott, fehér világra, a háztetőkre, a villanydrótra, az ágakra.

De akárhogy törte a fejét, nem jutott eszébe, hogy mire emlékezteti a jel a fehér papíron.

Eszébe jutott viszont a legöregebb tücsök, a tücsök öregapja, a tücsök öregapjáról eszébe jutott a sánta egér, a sánta egérről eszébe jutott a csupa pofazacskó hörcsög, a csupa pofazacskó hörcsögről eszébe jutott, haha, a csupa pofazacskó hörcsög, hahaha!

A téli tücsök akkorát nevetett, hogy majdnem legurult az ablakpárkányról.”

Egyszer csak buldózerek jelentek meg szemközt, és hatalmas teraszokat alakítottak ki a szép, vad telken, majd az egyik teraszon betonlaphoz mélyítettek gödröt. Szomszédok suttogása kezdődött: közért épül. Az jó lesz, nem kell olyan messzire gyalogolni. (Háromszáz méterre kellett gyalogolni, igaz, hegynek fel, völgynek le.) Á, iskola lesz itt. Ne adj Isten, akkor nem lesz nyugtunk. „A jövő messze volt, megfoghatatlan, a jelen viszont izgalmas, fénylő, mint ez a szép, nyugalmas áprilisi nap.”

Iskola lett. Udvara sík, élettelen betonfelület. Ám ám két csöngetés között megtöltik a kizsongó gyermekek, akik úgy kacagnak, mint a téli tücsök, de egyszerre több százan. És amikor bekövetkezik a szünet, hiányzik a gyermekzsivaj, a tornatér olyan üressé válik, mint egy írógépbe frissen befűzött lap. Ebben a helyzetben nincs más lehetőség, mint tücsökké válni: „A téli tücsök megállt az írógép előtt, s felugrott a billentyűre. »Még jó, hogy itt áll ez a billentyűs, fehér papíros valami – gondolta magában –, legalább kedvemre ugrándozhatok. Mert, ha meggondolom, csak a következőkre ugorhatok, úgymint a székre, az asztalra, az ablakpárkányra, a zöld heverőre, no meg erre a billentyűs, fehér papíros valamire!«

A téli tücsök felugrott, a billentyű lenyomódott, a kar rácsapódott a fehér papírra. A téli tücsök felmászott az írógépre, és megnézte az újabb jelet a fehér papíron.”

Jelek a papíron. Gyermekek, itt kezdődik az írás-olvasás, a tudás, az irodalom! Jelezni szándékot, érzést, kívánságot, de nem egy felsírással vagy gesztussal, amelyből csak az édesanya ért, hanem egy mindenki számára közös rendszeren keresztül. Na most, térjünk vissza a bódéhoz. Abban bármi lehet, hátizsák, áttelelő tücsök, vagy akár Pom Pom. „Hogy ki is Pom Pom? Nem ismeritek? Ó, igazán senki nem ismeri, mert hol ilyen, hol olyan. Bámulatosan tudja változtatni az alakját. Ha akarja, olyan, mint a szőrpmacs vagy paróka vagy egyujjas, kifordított bundakesztyű vagy szobafestő pemzli vagy papucs, orrán pamutbojt.” Ki ne találkozott volna Pom Pommal, csak hát a valóságban soha nem olyan aranyos, mint a mesében.

Valóság a mese határvidéke és megfordítva. Nem azért, mert a felnőttek is jót derülnek a mesén, miközben felolvassák azokat a gyermekeknek, hanem mert soha nem szakadnak el attól, felnőtt korukban ugyanolyan mohó, naiv fogyasztói a hírműsoroknak, a mindenből jobbat ígérő reklámoknak, és ha férfiak, a kalandor-, ha nők, a szerelmes filmeknek, mint egykoron Mirr-Murr

történeteinek, csak már nem csillog a szemük úgy, mint egykoron. És miért nem? Mert csak a fellelhető hasznot fürkészik lázas tekintettel, és régen elfelejtették, hogy nincs szebb a világ megismerésénél, amelyhez csak be kell hunyniuk a szemüket, mint azt az öreg sárkányvarázsló tette:

„Valamikor réges-régen a sárkányok országa volt a legvidámabb ország a világon. Bizony! Csupa fény volt, és csupa virág. És csupa vidámság. A sárkányok egész nap énekeltek és táncoltak, meg fürödtek a kék vizű patakokban, és ették az édes gyümölcsöket a fákról. Mert a fák tele voltak gyümölccsel, mivel mindig sütött a Nap, és egész évben nyár volt! Jólét volt és boldogság. Mindenki annyit evett, amennyit bírt, és annyit napozott, amennyit akart. De haj, de jaj! Egyszer csak megjött a baj! Belopózott a szívekbe az irigység! Senki se tudja, hogy honnan jött, egyszer csak itt volt. Először csak egy fát kerítették el kerítéssel, majd egy patakot zártak el oszlopokkal, majd az utakat hordták teli nagy kövekkel. Haj, haj! Vége lett a vidámságnak, vége lett a boldogságnak! A sárkányok behúzódtak a hegyek mélyébe, már nem táncolt senki, nem énekelt senki, nem is beszéltek egymással, csak néztek maguk elé mogorván. Még a Nap is elment Sárkányországból, nem sütött többet, minden megfagyott, olyan lett, mint az üveg. A sárkányok ma is ott élnek a hegyek mélyén, és egész nap morognak meg vicsorognak. Haj, haj!”

Nincsen szebb, amikor a tanítás végeztével benépesül az iskolaudvar és száz meg száz kicsi lélek kezd verdesni az udvaron. Kicsi lélek? Valójában sokkal összeforrottabb ez a gyermektársadalom, mint a miénk, felnőtteké. Itt is létezik ki-ki harc és becsvágy, de még elemi erővel jelentkezik az őszinteség. Mindent megbeszélnek egymással, és ha disszonáns hangok hallhatók, azok a felnőttek, a Bagamérik, Lópici Gáspárok világából érkeznek. Ám azok máris új hagyománnyá teremődnek, a mindennapok tárgyaiból előgomolyog a mese. Száz éve még – amikor is akkordban kaszáltak, nem berregett a motor és az ajkakra szállt a munkadal – az emberek a népmesék hőseihez hasonlóan erdőn-mezőn tartózkodtak. A zárt terekből a gyermekek ma is a szabadba igyekeznek, mindenek előtt az iskolaudvarba, amelyet talán csak mi látunk annak, mert valójában nem más, mint cirkusz. Hisz a leleményen túl mi is kell ahhoz? Egy keménykalap és egy krumpliorr.

Dull Ernő: Szabó, az ügynök

Egy ember rajzolgat a földre. Korareggel megjelent a templomban. A rekkenő hőség percről percre növekszik. A nap szinte függőlegesen süt. Árnyék odakint nincs, még a karcsú fák is levelük élével fordulnak az ég felé. Csak a növények ismerik a természet törvényeit: minél kisebb felületet mutatnak, annál kevesebb lesz a kipárolgás. Templomhűsbe kívánczik ilyenkor mindenki, kivéve azokat, akik a házasságtörő asszony után vetették magukat. A gyűlöletnek soha nincs eléggé melege.

A résnyire tárt, hatalmas cédruskapun éles fénysáv, forróság és néhány alak hömpölyög

keresztül. Az írástudók és a farizeusok a rajzolgató ember elé vezetnek egy nőt, aki minden ízében remeg, de még a félelmen is átdereng liliomszerű szépsége. A vastag szemöldökök alól horgas tekintetek merednek rá, de nyálcsepp ül a szájak szélére, kezek törleszkednek hozzá, végül a zsinagóga közepére lökdösik. Súlyos köpenyek állják körül, vészbíróság, amely itt, most a világ rendje felől ítél.

– Mester, ezt az asszonyt házasságtörés közben tetten érték. Mózes azt parancsolta nekünk a törvényben, hogy kövezzük meg az ilyeneket. Hát te mit mondasz?

Jézus pedig lehajolt, és ujjával írt a földre. Amikor továbbra is faggatták, felegyenesedett, és ezt mondta nekik:

– Aki bűntelen közületek, az vessen rá először követ.

És lehajolva tovább írt a földre.

Azok pedig ezt hallva, egymás után kimentek, kezdve a véneken, és egyedül ő, meg az asszony maradt ott a középben. Mikor pedig Jézus felegyenesedett, és senkit sem látott az asszonyon kívül, így szólt hozzá:

– Hol vannak a vádlóid? Senki sem ítélte el téged?

– Senki, Uram.

– Én sem ítéllek el téged, menj el, és mostantól fogva többé ne vétkezz!

A Messiás tehát egyedül maradt a templomban, Isten fia, aki a legenda szerint megalapította az abszolút vallást, amely az erkölcsi világrendet testesíti meg. Magyarország pedig, jelenlegi vezetői szerint egy keresztény ország. Mindenkinek, aki odalökdöste Szabó István filmrendezőt a zsinagóga közepére – az egyik legnagyobb magyart –, magának kellene önként kérnie a megkövezést, hogy ne zakatoljon a lelkiismerete, amiért nap mint nap súlyosan vétkezik a tízparancsolat ellen!

Bíborbanszületett Konstantin: A birodalom kormányzásáról

– *Részletek* –

38. A türkök népének eredetéről, és hogy honnan származnak

A türkök [magyarok – a szerk.] népe régen Kazáriához közel szerzett magának lakóhelyet, azon a helyen, melyet első vajdájuk nevére Levedianak neveznek, amely vajdát tulajdonneven Levedinek, méltóságánál fogva pedig, miként az utána való többet is, vajdának hívták. Ezen a

helyen, az imént említett Levediában folyik a Khidmasz folyó, melyet Khingilusznak is neveznek. De abban az időben nem türköknek mondták őket, hanem valamilyen okból szávaltű ászfalünek nevezték. A türkök hét törzsből állottak, de sem saját, sem idegen fejedelem felettük soha nem volt, hanem valamiféle vajdák voltak közöttük, akik közül az első vajda volt az előbb említett Levedi. Együtt laktak a kazárokkal három esztendeig, s minden háborújukban együtt harcoltak a kazárokkal. Kazária fejedelme, a kagán, vitézségükért és szövetségükért nemes kazár nőt adott feleségül a türkök első vajdájának, akit Levedinek neveztek, vitézségének nagy híre és nemzetsége fénye miatt, hogy tőle gyermeket szüljön, de a sors úgy akarta, hogy az a Levedi nem nemzett azzal a kazár nővel gyermeket. A besenyők pedig, akiket korábban kangarnak neveztek (ugyanis ez a kangar név náluk a nemes származás és vitézség értelmében volt használatos), ezek hát a kazárok ellen háborút indítván és legyőzet- vén, kénytelenek voltak saját földjüket elhagyni, és a türkökére letelepedni. Amikor a türkök és az akkor kangarnak nevezett besenyők közt háború ütött ki, a türkök hadserege vereséget szenvedett, és két részre szakadt. Az egyik rész kelet felé, Perzsia vidékén telepedett le, s ezeket a türkök régi nevén mostanáig szávaltű ászfalünek hívják, a másik rész pedig vajdájukkal és vezérükkel, Levedivel nyugatra ment lakni, az Etelküzü nevezetű helyekre, amely helyeken mostanában a besenyők népe lakik. Kevés idő múltával az a kagán, Kazária fejedelme üzenetet küldött a türköknek, hogy küldjék el hozzá első vajdájukat, Levedit. Levedi tehát megérkezvén Kazária kaganjához, tudakolta, hogy mi okból hívatta őt magához. A kagán azt mondta neki, hogy: „Azért hívattunk, hogy mivel nemes származású, értelmes és vitéz vagy és a türkök közt az első, nemzeted fejedelmévé emeljük, és engedelmeskedj a mi szavunknak és parancsunknak.” Ő pedig válaszolva a kagánnak azt mondta, hogy: „Nagyra veszem irántam való hajlandóságodat és jóindulatodat, és illő köszönetemet nyilvánítom neked, minthogy azonban nincs elég erőm ehhez a tisztséghez, nem fogadhatok szót neked, azonban van rajtam kívül egy másik vajda, akit Álmosnak neveznek, akinek fia is van, név szerint Árpád; ezek közül akár az az Álmos, akár a fia, Árpád legyen inkább fejedelem, aki rendelkezésekre áll.” Megtetszett annak a kagánnak ez a beszéd, és embereit vele adván, a türkökhöz küldte őket, és ezek megbeszélték ezt a türkökkel, a türkök pedig jobbnak tartották, hogy Árpád legyen a fejedelem, mintsem atyja, Álmos, minthogy tekintélyesebb volt, s egyaránt nagyra becsülték bölcsességéért, megfontoltságáért és vitézségéért, és rátermett volt erre a tisztségre, és így a kazárok szokása és törvénye szerint pajzsra emelvén, fejedelmmé tették. Ez előtt az Árpád előtt a türköknek más fejedelmük sohasem volt, s ettől fogva mindmáig ennek a nemzetségéből lesz Turkia fejedelme. Néhány év múlva a besenyők rátörtek a türkökre, és fejedelmükkel, Árpáddal együtt elűzték őket. A türkök tehát megfutamodván, földet kerestek, ahol megtelepedhetnének, s ők meg elűzték Nagy Moravia lakóit, s megszállták azok földjét, amelyen a türkök most is mindmáig laknak. És attól fogva a türkök nem vették fel a harcot a besenyőkkel. A türköknek amaz előbb említett népéhez, amely kelet felé Perzsia vidékén telepedett le, ezek a nyugati vidéken lakó, előbb említett türkök mostanáig küldenek ügynököket, és meglátogatják őket, és gyakran hoznak választ tőlük ezeknek.

A besenyők helyét, amelyen abban az időben a türkök laktak, az ott levő folyók neve szerint hívják. A folyók a következők: első folyó az úgynevezett Varuch, második folyó az úgynevezett Búg, harmadik folyó az úgynevezett Trullosz, negyedik folyó az úgynevezett Prut, ötödik folyó az úgynevezett Szeret.

39. *A kabarok népéről*

Tudni való, hogy az úgynevezett kabarok a kazárok nemzetségéből valók. És úgy történt, hogy valami pártütés támadt közöttük a kormányzat ellen, és belháború ütven ki, felülkerekedett az előbbi kormányzatuk, és közülük egyeseket lemészároltak, mások pedig elmenekültek, és elmenvén letelepedtek a türkökkel együtt a besenyők földjén, összebarátkoztak egymással, és holmi kazároknak nevezték el őket. Ennek következtében a kazárok nyelvére is megtanították ezeket a türköket, és mostanáig használják ezt a nyelvet, de tudják a türkök másik nyelvét is. Mivel pedig a háborúban a legerősebbeknek és legbátrabbaknak mutatkoztak a nyolc törzs közül, és háborúban elől jártak, az első törzsek rangjára emelték őket. Egy fejedelem van náluk, azaz a kabarok három törzsében, aki máig is megvan.

40. *A kabarok és a türkök törzseiről*

Első a kabaroknak a kazároktól elszakadt előbb említett törzse, második a Nyékié, harmadik a Megyerié, negyedik a Kürtügyermatué, ötödik a Tarjáné, hatodik Jeneh, hetedik Keri, nyolcadik Keszi. És így egymással összeolvadván, a kabarok a türkökkel a besenyők földjére telepedtek le. Ezután Leó, a Krisztus-szerető és dicső császár hívására átkeltek a Dunán, és megtámadván Simeont, teljesen legyőzték, és iramukban egészen Preszlavig hatoltak, és bezárván őt Mundraga várába, visszatértek saját földjükre. Abban az időben Liüntika, Árpád fia volt a fejedelmük. Miután azonban Simeon újból kibékült a rómaiak császárával és bátorságban érezte magát, a besenyőkhöz küldött és megegyezett velük, hogy leverik és megsemmisítik a türköket. És amikor a türkök hadjáratra mentek, a besenyők Simeonnal türkök ellen jöttek, családjaikat teljesen megsemmisítették, és földjük őrzésére hátrahagyott türköket gonoszul kiűzték onnét, miután pedig a türkök visszatértek, és földjüket ilyen pusztán feldúlva találták, letelepedtek arra a földre, melyen ma is laknak, s amelyet, mint mondtunk, a folyók fenti elnevezése szerint neveznek. Azt a helyet pedig, amelyen a türkök korábban voltak, az ott keresztülmenő folyó nevére Etelnek és Küzünek nevezik, s mostanában a besenyők lakják. A türkök pedig a besenyőktől elűzve, elmentek és letelepedtek arra a földre, amelyen most laknak. Ezen a helyen vannak bizonyos régi emlékek: az első, ahol Turkia kezdődik, Traianus császár hídja, azután még három napi útra ettől a hídtól Belgrád, amelyben a szent Nagy Konstantin császár tornya is van, és ismét a folyó visszakanyarodásánál van az úgynevezett Szirmium, Belgrádtól két napi útra, és azokon túl a keresztetlen Nagy Moravia, melyet a türkök megsemmisítettek, s amelyen előbb Szvjatopluk uralkodott.

Ezek az Isztrosz folyó menti emlékek és elnevezések, ami pedig ezektől felfelé esik, ahol Turkia egész szállásterülete van, azt mostanában az ott folyó folyók nevére nevezik el. A folyók ezek: első folyó a Temes, második folyó a Tutisz, harmadik folyó a Maros, negyedik folyó a Körös, és ismét egy másik folyó a Tisza. A türkök közelében vannak keleti oldalon a bulgárok ahol őket az Isztrosz folyó választja el, amelyet Dunának is neveznek, észak felé a besenyők, nyugatabbra a frankok, dél felé pedig a horvátok. A türköknek ez a nyolc törzse nem hunyáskodik meg a maga fejedelmei előtt, de megegyezésük van arra nézve, hogy a folyóknál,

bármely részen üt ki a háború, teljes odaadással és buzgalommal együtt harcolnak. Első fejük az Árpád nemzetségből sorban következő fejedelem, és van két másik is, a jila és a karcha, akik bírói tisztséget viselnek; de van fejedelme minden törzsnek is.

Tudni való, hogy a jila és a karkha nem tulajdonnév, hanem méltóság.

Tudni való, hogy Árpád, Turkia nagy fejedelme négy fiat nemzett: elsőnek Tarkacsut, másodiknak Jeleget, harmadiknak Jutocsát, negyediknek Zoltánt.

Tudni való, hogy Árpád első fia, Tarkacsu nemzette fiát Tevelit, a második fiú, Jeleg nemzette fiát, Ezeleget, a harmadik fiú, Jutocsa nemzette fiát, Falicsit, a mostani fejedelmet, a negyedik fiú, Zoltán nemzette fiát, Taksonyt.

Tudni való, hogy Árpád fiai mind meghaltak, de unokái, Fali, Tasi és Taksony életben vannak.

Tudni való, hogy Teveli meghalt, és az ő fia barátunk, Termacsu, aki, aki a minap jött fel Bulcsuval, Turkia harmadik fejedelmével és karchájával.

Tudni való, hogy Bulcsu, a karkha, Kalinak, a karkhának a fia, és hogy a Kali tulajdonnév, a karkha meg méltóság, valamint a jila is, amely nagyobb a karkhánál.

Nándi Mihály: A kommunizmus hősei

„A kommunizmusnak nincsenek hősei, csak áldozatai” – így Kovács Zoltán, a miniszterelnöki kabinetiroda államtitkára. Ha e kijelentést miniszterelnöke szövetségese, Vlagyimir Putyin korábbi KGB-s körzetében, Szentpétervárbán – azaz Leningrádban – merné megtenni, talán még a legkiválóbb kormányőrök is alig tudnák kiragadni a feldühödött tömeg kezei közül. A kilencszáz napig tartó náci blokád alatt a 3 millió lakosból 632 ezren haltak éhen, de a város mégsem adta meg magát...

A kommunizmus filozófiai és történeti gyűjtőfogalom. Platón *Államában* tiltja az uralkodó örök számára a magántulajdont – sőt a birtokviszonynak tekintett házasságot is –, mert különben nem lennének képesek pártatlan döntéseket hozni. A korai keresztények vagyonszétosztást alakítottak ki, nem csak azért, mert enklávékban, állandó fenyegetettség közepette éltek, hanem azért is, mert Krisztus tanításai előírták a földi javakról való lemondást. Így hát ők tekinthetők a kommunizmus első hőseinek.

A vagyonszétosztás eszméje újraéledt a középkori kolostorokban, ahol a személyes szegénység volt az első fogalom. Az ok hasonlított Platónéhoz: a szerzetesek és az apácák akkor képesek teljes odaadással szolgálni Istent, ha nem vonják el a figyelmüket földi érdekek és javak. Azonkívül, ha az életszükségletek és egyéb források a kolostor tulajdonában vannak, ez erősebben köti az egyéneket a rendhez, megakadályozza függetlenségüket és egymás közti vetélkedésüket. E

közösségek a feudális partikularizmus fenyegetettségének korszakában szintén a kommunizmus hőseinek tekinthetők, már csak azért is, mert a krisztusi eszmék legnagyobb mértékű megvalósításával erkölcsileg a társadalom más rétegei fölé emelkedtek.

A vagyonközösség kérdése a XVI. században bukkan fel újra Morus *Utópiájában*, majd a XVII. századi angliai levellerek némelyikénél, akik a Bibliára hivatkoztak, Istennek azt a szándékát hangsúlyozva, hogy az emberek együtt élvezzék a föld javait. Az anglikán vallási gyakorlat elutasítása mellett azt vallották, hogy politikai hatalom csakis a népből fakadhat. Az „igazi levellerek” surreyi St. George Hillen kommunát létesítettek. Mint az alkotmányos demokrácia úttörői, sőt az első, parlamenten kívüli pártszervezet megalapítói ők is megérdemlik a kommunizmus hősei címet.

A XVIII. században lépett fel G. B. Mably abbé, aki szerint a tulajdon a bűnbeesés következménye. Mindenek előtt a vállalkozókat és a bankárokat támadta (ez ma is népszerűsíthető program, gondoljuk meg, a FIDESZ propaganda-palettájára is felkerült), a luxusélet és az agresszió ellen pedig az aszketikus kommunizmust ajánlotta. Morelly, a francia felvilágosodás titokzatos gondolkodója, a kis kommunákon alapuló agrárkommunizmust hirdette, amelyben a fényűzés ellen hozott törvények gátolnák még az öltözködésben való eltérést is, végső soron az egyenlőtlenség kialakulását. (Rousseau is tett hasonló javaslatokat.) A napi szükségleteken és a munkavégzéshez szükséges szerszámokon kívül nem létezett volna magántulajdon. Mindenkit a közösség alkalmazott és tartott volna el, a munka pedig szigorúan kötelező lett volna. Babeuf – Morelly és Rousseau nyomán – hangsúlyozta az individuumok alapvető egyenlőségét az *Egyenlők kiáltványa* című művében: „Mivel mindenkinek azonosak a szükségletei és a képességei, legyen hát azonos oktatásuk és étrendjük is.” Úgy vélte, a birtoklás és az egyenlőtlenség a forrása a társadalomban tapasztalható mindennemű gonoszságnak. Síkraszállt a forradalom útján elérendő agrárkommunizmus mellett is. A tulajdon a közösség kezében lesz, és mindenkinek dolgoznia kell. A munka célja ugyan a jólét elérése, de maga az élet szerény és egyszerű legyen. Mivel összeesküvést szőtt a végtelenül korrumpált direktórium rendszer megdöntésére és eszméi megvalósítására, amiért kivégezték, ő tekinthető a kommunizmus következő hőségnek.

A XVIII. századi francia kommunisták Rousseau-val egyetemben erkölcsi megoldást kerestek az önzésre, az élvhajhászásra és más bűnökre, ezért az aszkézisre helyezték a hangsúlyt. A magántulajdon morális helyességét, nem pedig társadalmi célszerűségét kérdőjelezték meg. Tekintetüket koruk feudális viszonyaira vetették, politikai ideáljait pedig a klasszikus köztársaságokban keresték. A javak szűkösségének problémáját az egyenlő elosztás bevezetése mellett a termelés szorgalmas munkával való növelésével kívánták orvosolni. Az agrártársadalom természeténél fogva közelebb áll az abszolút egyenlőség elvéhez, mint az ipari társadalom, amelyben a munkamegosztás elkerülhetetlen különbségekhez vezet a státusok, funkciók és jövedelmek tekintetében.

Az ipari korra a XIX. század kommunistái adaptálták a tant. Étienne Cabet az egyenlőséget és a testvéri kommunizmust magasztalva nagy gyárat javasolt, a gépek széles körű használatát, valamint földosztást. A kommunizmusnak, szerinte, az új nemzetállamokra is ki kell terjednie, nem korlátozódhat csupán kis kommunáikra. Cabet a kereszténységet is tulajdonellenes tannak tekintette, s kommunista utópiáját, az *Ikáriát* az „igazi” kereszténységre alapozta. A kommunizmus legárnyaltabb és leghatásosabb elméletét Karl Marx dolgozta ki. Szigorú

kritikának vetette alá Cabet és mások, szerinte „nyers és végig nem gondolt kommunizmusát”, amely egyszerűen kiterjesztette a tulajdonosi elvet mindenkire. A nyers kommunizmus az „általános irigység” megvalósítása volt. Ezzel szemben az „igazi kommunizmus” a tulajdon elvének pozitív megszüntetése, amely véget vet az emberi elidegenedésnek és valódi, morális kapcsolatot teremt ember és ember, valamint ember és természet között. A tulajdon intézménye miatt egy tárgyban csak akkor leljük örömünket, ha birtokoljuk – különben vágyaink megghiúsulnak. Az igazi kommunizmusban lehetségessé válik a közösségi élvezet. A kommunista termelés együttműködésre alapozott tevékenység, ezért végső soron nincs különbség fizikai és szellemi munka között, az egyének különösebb szakosodás nélkül is végezhetik mindkettőt. (Az ördög mindig a „végső soron” lakik; ha a munka-értékelvből gyönyörűen levezethető is a kizsákmányolás, mondjuk a darabbér esetében, nyilvánvaló, hogy a termelési folyamat alfája a módszerrel mérhetetlen szellemi hozzáadott érték, leginkább a műszaki fejlesztés és az innováció.)

Marx számos anarchista kortársa ugyancsak síkraszállt a közösségi tulajdon mellett, de attól féltek, hogy a centralizáció, melyet Marx kommunizmusa maga után vont, veszélyeztetni fogja az egyén szabadságát. Az anarchisták ugyanis a társadalmat az állam kényszerítő hatalma nélkül készütek megszervezni. A „kommunizmus” fogalma magában foglalja az egyenlő elosztást és a közösséget is. Az ideálokban felvázolt kommunizmus nem pusztán a magánvagyon és a termelőeszközök magántulajdonának végét hozza el, de egy másfajta, az együttműködésre és a közösségi szolidaritásra épülő életmódot is. Szembetűnő a keresztény eszményhez való hasonlósága. A kommunizmus kulcsszavai az „egyenlőség” és a „testvériség”, de a szabadság eszménye is a középpontban áll. Ez azonban különbözik a liberális Nyugaton elterjedt individualista szabadságeszménytől, hiszen mentességet kínál az elnyomás és a nélkülözés alól azon struktúrák lerombolása által, amelyek gátolják a sokak szabadságát és védik a kevesekét.

A kommunizmusban a szabadság egyaránt jellemzője a közösségnek és az egyes embernek, Bakunyn megfogalmazása szerint: „az én szabadságomhoz nélkülözhetetlen mindenki szabadsága”. A kommunizmus alapjában véve azt jelenti, hogy minden, így a szabadság is közös. Nem annyira az egyenlő elosztás az elv, mint inkább az anyagi és egyéb források egyenlő birtoklása. A személyi tulajdon nem feltétlenül elítélendő. A múltbéli gondolkodók aszkézist és minimális fogyasztást hirdettek, a mai kommunisták inkább bátorítanak a fogyasztási cikkek élvezetére. Van azonban egy megoldatlan dilemma. Vajon teljesen el kell-e törölni a tulajdont, hogy ne legyen többé konfliktus és elnyomás, viszont erősödjön a testvériség, növekedjen az érdekek homogenitása és az egymásrautaltság? Vagy pedig mindenkire egyenlően ki kell terjeszteni a tulajdonlás jogát és előnyeit, így erősítve a birtoklás vágyát? A kommunizmus eszményét mindig az egoizmus – különösen a tulajdonlásban konkretizálódó egoizmus – ellenszereként hirdették. A kommunista eszmény megvalósítása a gyakorlatban csak egyes vallási közösségekben és néhány világi kommunában realizálódott, a „szocialista tábor” országainak egyikében sem. Az orosz minta alapján meggyökereztetett rendszereket a szakirodalom szovjetkommunizmusnak nevezi – erről beszélt Kovács, aki valószínűleg nem ismeri Orbán Viktornek a *168 óra* 1990. szeptember 4-i számában tett, a kérdéskört tovább szélesítő állásfoglalását sem:

„Nem lehet azt mondani, amit a kormánykoalíció szónokai mondanak, hogy a »kommunisták általában«. Több oka is van annak, ha arról beszélünk, hogy a politikai igazságtételhez az MDF nem tud elvi alapokon viszonyulni. Egyrészt tapasztalhatjuk, hogy könnyedén lekommunizázzák

azokat az ellenfeleiket, akik magukra haragítják őket. Más esetekben viszont, ha valaki magas beosztású és szükségük van rá, azt már nem kommunistázzák le, hanem egyszerűen jó magyar embernek tekintik... ez az, amikor mindig csak azokkal a kommunistákkal van a baj, akik a másik oldalon ülnek, de akik itt ülnek az én pártomban, nem olyanok. Ez a logika működik, és ez nagyon zavaró. Ha valaki így gondolkodik, nem is próbálkozhat azzal, hogy világos elvek mentén hoz majd ebben a kérdésben intézkedéseket.” (A „Mi a véleményük a kommunistázásról?” kérdésre adott teljes válasz folyóiratunk 2010/1. számában olvasható.)

Dull Ernő: Gyöngyöspata

Festői fekvésű község Heves megyében. Gótikus stílusú római katolikus templomát Mátyás király építtette 1470 körül. Háromhajós ál-csarnoktemplom, nagy része későgótikus bordás boltozattal. Az ablakok mérművesek. Szentélye a nyolcszög három oldalával zárul. A homlokzat előtt négyzet alaprajzú, felső két emeletén nyolcszögletű torony csúcsíves ablakokkal. Főoltárán nagyméretű XVIII. századi faragvány, Jessze fája látható, a magyar művészi gyakorlatban teljesen egyedülállóan. A kő oltárasztalt burkoló faborításon virágos rétet faragott a szobrász. Középpütt a gyertyapadon Jessze életnagyságú szobra fekszik, akinek törzsökéből hatalmas fa sarjad, a fa ágai tojásdad alakban keretezik a Mária születését ábrázoló festményt. A fa ágain Jézus ősei (királyok és próféták, köztük Salamon és Dávid) ülnek, az összehajló ágak felett Mária trónol, karján a kisdeddal. A fa két oldalán egy-egy kandelábert tartó angyal áll, gyertyáik világítják meg a fatörzsön nyíló tabernákulumajtót. 1806-ban Jessze elé copf stílusú oltárszekerényt állítottak, ekkor csonkították meg a szépen faragott, ősz hajú Jesszét. A 8 m magas Jessze-fa törzsén iratszalogok kígyóznak, az *Énekek énekéből* vett idézetekkel. Az 1860-as évek vége felé az oltárépítményt súlyos károsodás érte. Talán az 1868-as földrengés alkalmával, amikor a szentély boltozata is megrepedt, tűz pusztította a fa ágait, leveleit. A szobrok nagy része is megégett. A rövid ideig tartó tűz csak a vékony, könnyen gyulladó részleteket pusztította el egészen, a tömörszerű elemek felizzottak, parázslottak. Egyes alakok egészen elszenesedtek. A tűzkár nyomait 1878-ban Reinhard és Hatzunder pesti aranyozó mesterek tüntették el a szobrok átfestésével.

Minderről Magyarországon senki nem tud. Arról tud a médiumoknak köszönhetően, hogy neofasiszta bábkatonák rendszeres, cigányokat megfélemlítő felvonulásokat rendeztek a községben, valamint, hogy az iskolai szegregáció miatt jogerősen megítélt kártérítés kifizetését felfüggesztette a kormány, hogy a kérdésben a parlament új törvényt kreálhasson. Ez egy jogállamban teljesen elképzelhetetlen lépés. Az érintettek tiltakozásuknak adtak hangot a Parlament előtt, mondván, a törvény mindenkire vonatkozik, a kormányra is.

A körzet országgyűlési képviselője pedig arról nem tud, hogy mi a kötelessége a választóival szemben. Az ugyanis a sztálinizmus gyakorlata, hogy az ügyvéd is halálos ítéletet kér a védencére. A választott pártember még ki is jelentette, hogy a községből a fővárosba utazó busznyi tüntető a

község lakosságának csupán az egy százaléka. Keresztény, Bibliaolvasó emberként – mert ez egy keresztény kurzus – ismernie kell Lót példáját: egy emberért is meg kell védeni a helységet, nemhogy egy busznyiért. Mint képviselőnek pedig minden egyes választóért körömszakadtáig kell küzdenie, pláne ilyen nyilvánvaló jogsértés esetén. Neki kellett volna vinnie a tiltakozó transzparenst, és átadnia a petíciót!

Pszeudo-Düonüsziosz: Areopagitész: Szent Simon ereklyéje

„Láttam a foglalatosságot, melyet adott Isten az emberek fiainak, hogy fáradozzanak benne” – így a Prédikátor. Az Úristen az ő végtelen bölcsességével az események menetét mindenkor csodálatos módon kormányozza, így a szentekét, így a királyokét.

1377-ben Kotromanić Erzsébet magyar királyné egyezséget kötött Milánói Antal fiával, a Zarában élő Ferenc aranyművessel egy olyan ezüstkoporsó elkészítésére, amely majd Szent Simonnak, a város védőszentjének testét fogja befogadni. A királyasszony, hogy az ötvösmű egy ilyen drága ereklye magába ölelésére méltó legyen, ezer márka [245 kp – a szerk.] súlyú színezüstöt adott át a mesternek, akit arra kötelezett, hogy papírra rajzolt képeken, már a vésés megkezdése előtt mutassa be néki a koporsón kivitelezésre, megvésésre kerülő csodáknak, szenteknek, jeleneteknek rajzát. Ne segédjei, hanem ő maga vésse az egyes jeleneteket. Az ezüstkoporsó elkészülvén kerüljön sor annak bearanyozására is, amelyre személyesen felügyeljen. A felséges asszony maga írta elő a domborművek programját, és a helyszínre utazva személyesen ellenőrizte Ferenc mester kartonjait.

A mű a szerződéstől számított három esztendő alatt, 1380-ra elkészült. A koporsó fedelére Szent Simon alakját véste rá a mester. Az oldallapokon bibliai jelenetek, Szent Simon csodái, valamint a Kotromanić „dinasztiát”, Nagy Lajos király szűkebb családját és a magyar-horvát perszónáluniót bemutató történetek domborultak.

A jobb mező főképe 1358. február 18-ra, arra a napra emlékezik, amikor Nagy Lajos királyunk Zarába érkezett. A királyt ez a véset profilban ábrázolja, szakállas fején korona. A zárai érsek üdvözli az uralkodót, miközben ő bal kezét kézcsókra nyújtja a térden álló zárai rektoroknak, bíráknak. Háttérben a város falai. Rajtuk, valamint a koporsó számos más vésetén a királyi címer, a magyar pólyák és az Anjouk liliomai. A koporsó oldalának egyik oromfalán Nagy Lajos struccfejes, magyar pólyás, liliomos nagycímere s a király monogramja: L. R. Az uralkodó mögött kísérete, magyar udvari emberek, tollas süvegű herolddal. A tengeren a magyar piros-fehér lobogókkal feldíszített hadihajók. A zászlóshajón latinvitorlák duzzadnak.

A túloldalon Erzsébet királyné, mint „ancilla Domini” – az Úr cselédlánya – térden állva ajánlja fel Istennek az ezüstkoporsót. Előtte három leánygyermek térdel (mily bájos, szeretetteljes család). Az egyik Katalin, Orléans-i Lajos francia herceg jegyese, a másik Mária, a

későbbi magyar királynő, a harmadik pedig Hedvig, utóbb Lengyelország nagy, szentként tisztelt királyasszonya. A koporsó hátlapjának jobb mezejében a Kotromanić István bánnak, a királyné bogumil atyjának halálát látjuk. A jelenet az eretnek bán megtérésének hamis apoteózisa. A képen a bán halálos ágyán fekszik; mellette fátylas felesége és leánya, Erzsébet királyné, hajadonfőtt. István fiai, Tvrtko, a leendő szerb király és Vuk „herceg” is ide sereglenek, teljes lovagi vértetben. A haldoklóhoz maga Szent Simon, Zára védőszentje lép és kezét áldón a fejére teszi. Milánói Ferenc ötvösművész önmagát is megörökítette munka közben, féltérdre ereszkedve, baljával vésőt illeszt egy csavart oszlopra, jobbában ötvöskalapács. De nem sújt le a kalapács, mert fejét, mintegy a királyné utasítására várva hátrafordítja.

„Micsoda haszna van a munkásnak abban, amiben ő munkálkodik? – kérdezi a Prédikátor. – Megismertem, hogy nem tehetnek jobbat, mint hogy örvendezzen ki-ki, és hogy a maga javát cselekedje az ő életében.” Erzsébet, aki nem túl előkelő származása miatt dinasztikus kapcsolatok helyett oly módon lehetett Magyarország, Horvátország és Lengyelország királynéja, hogy csodálatos szépségével elbűvölte Nagy Lajost, minden úrhatnámságát belevéselte ebbe a tizennégy táblából álló ezüstfelületbe. E képsorral csinált családjából dinasztiát, sőt kidomborította királynéi apoteózisát is. Szent Simeon ezüst ereklyetartó koporsója, az Anjou-Magyarország hatalmát és pompáját hirdetve ma is a zárai Szent Simon-katedrális oltárának ékessége.

Három év szükségeltetett a jeles mű elkészítéséhez, ám az oltár díszes beszentelési ünnepségét követően a gondviselés ösvényei sem szűntek meg kanyarogni. Hiszen apoteózis csakis az Úr akaratából, nem pedig önmagasztalás által következhet be. „És dicsérem én a megholtakat, akik már megholtak vala, az élők felett, akik még élnek; de mindkettőnél boldogabbnak azt, aki még nem lett, s ki nem látta azt a gonosz dolgot, amely a nap alatt történik.”

1382-ben sírba szállt Nagy Lajos. A trónust – a véseten középütt álló – ifjabb leánya, Mária örökölte, akitől 1385-ben Anjou (Kis) Károly nápolyi király elragadta Szent István koronáját. 1386 februárjában Kotromanić Erzsébet, Garai nádor és Forgács Balázs főpohárnokmester közreműködésével, Buda várában orvul, kegyetlenül legyilkoltatta Kis Károlyt. Az ő Zára felől felkerekedő párthívei erre felkoncolták a királygyilkos Forgácsot és Garait, majd – éppen tíz esztendővel Szent Simon koporsójának megrendelése után –, alig kőhajításnyira Zadartól, Novigradban, leányának, Mária magyar királynőnek szeme láttára megfojtották Nagy Lajos özvegyét.

„Mindent szépen csinált az ő idejében, e világot is adta az emberek elméjébe, csakhogy úgy, hogy az ember meg nem foghatja mindazt, a dolgot, amit az Isten cselekszik kezdettől fogva mindvégig” – figyelmeztet a Prédikátor. Így az Úr végtelen bölcsességének köszönhetően a Szent Simon remekveretű ezüstkoporsójának belsejébe helyezett üvegszekrényben békésen alussza örök álmát egy aranszálas ruhákba bújtatott óegyiptomi múmia, amellyel derék ereklyekereskedők örvendeztették meg a záraiakat egykoron.

Délibáb

Petőfi Sándor: Rózsavölgyi halálára

Vén muzsikus, mit vétettem én neked,
Hogy mindig csak szomorítasz engemet?
Keseregtem, mikor szólt a hegedűd,
Hej, nem szól már, s ez nekem még keserűbb,
Ez nekem még keserűbb!

Régi sorsa magyaroknak a bánat,
E nélkül már tán élni sem tudnának,
Ha már így van, ébredj föl vén barátom,
Hadd busúljunk legalább a nótádon,
Hadd busúljunk nótádon!

Cudar nemzet biz a magyar, hiába,
Nem igen néz se' előre, se' hátra,
Elfeledte, ami történt ezelőtt,
A jövő meg? bánja is ez a jövőt.
Bánja is ez a jövőt!

Egyszer ember csak a magyar, mikor a
Fülét, szívét megtölti a muzsika,
Könnybe lábbad a két szeme olyankor,
Eszébe jut a siralmas hajdankor,
A siralmas hajdankor.

Síráthatjuk is a multat, Mohácsot,
Kiket ott a török fegyver levágott;
Ha őket eltemették vón rendesen,
Húszezer sír állna ottan egy helyen,
Húszezer sír egy helyen!

És mikor már kibusúltuk magunkat,
Megfeszítjük lelkünket és karunkat,
És ha akkor ott volna az ellenség,
Ha mégannyi volna is mind elesnék,
Mind egy szálig elesnék!

Akkor aztán bízni kezdünk magunkba',
Hogy telik még mitőlünk is nagy munka,

Hogy kivirít még a magyar nép fája,
S lombjait majd isten, ember csodálja,
Isten, ember csodálja! –

Ébredj föl, vén muzsikus, vén barátom,
Hadd busúljunk, lelkesedjünk nótádon,
Olyan istenigazában tudtad te,
Hogy hol fekszik a magyarnak a szive,
A magyarnak a szive.

Mért hagytál el? hiszen mi rád nem untunk,
Pedig veled ötven évet mulattunk,
Gyere vissza, áldom azt az istened,
Kezdd el újra, kezdd el azt az ötvenet,
Kezdd el azt az ötvenet! –

Addig hittam, hogy sírjából megjelent,
Megjelent, de csak addig volt idefent,
Míg kezével hajlékára mutatott...
Mi van benne? hegedű és koldusbot,
Hegedű és koldusbot!

Pest, 1848. január 29.

Petőfi Sándor: A tél halála

Durva zsarnok, jégszivű tél,
Készülj... készülj, a halállal!
Jármodat megunta a föld,
És ledobja valahára;
Szabadság lesz! ím, az ég is
Ideszegődött a földhöz,
Fegyvertárából, a napbul,
Tűznyilakkal rád lövöldöz.

Meg fogsz halni, vad, bitor tél!

Addig él csak minden zsarnok,
Míg magok alattvalói
Szabadságot nem akarnak;
Hogyha egyszer a raboknak
Akaratja ki van mondva,
Összeomlik börtön és lánc,
S elenyézik híre-hamva.

Harcoldj, harcolj, föld, a téllel,
Ne félj, megbírod, levágod,
S szabadságodat kivívod,
Tavasza a te szabadságod.
Eljön, eljön a szép tavasz,
S hoz virágokat kebledre,
És szivárványt diadalmi
Koszorúnak a fejedre!

Nézd, amelynek rabja voltál,
A tél maga érzi vesztét,
Dúlt arcán megtört szeméből
Sűrű könnyek omlanak szét.
Hah, ki eddig csupa jég volt,
Most hogy olvad, mily gyáván hal!...
Nem csoda, hiszen testvér a
Gyávaság a zsarnoksággal.

Pest, 1848. február

Kosztolányi Dezső: Politika

Beh jó volt hajdan lehúnyni a szemem,
s gondolni elalvás előtt az emberekre.

De láttam aztán őket együtt, együtt:
egy sziklaperemre hajtották a szekeret,
hajrázva vontatták, szilaj tüzerlovakkal,

föl a meredélyre az emberiségnek
szent szekerét, s mindenki kiáltott,
félre, ti gyávák, föl-föl előre.
Verték a lovakat, véres ostorokkal,
vérzett a tomporuk, vérzett a csüdjük,
és vérzett az emberek szeme is.

Majd láttam aztán őket újra együtt:
kikapták a gyepelót a vad gyilkosok kezéből,
s húzták lefelé, a szent szekeret
le a porba, pizsokba, a semmi szemétbe,
míg lerogyott egy búz-pocsolyába,
békák, dögök közé, és ott rekedt meg.
Verték a lovakat, kantárral, hevederrel,
sáros lett a fejük, a szügyük, a hátuk,
és sáros lett az emberek szeme is.

Most már nem tudok elaludni, de ébren lenni sem,
félek az éjben és félek a fényben,
jajgatva tusakszom, gyűlöljek, szeressek?
Ha pedig valaki kérdi, hogy mily párthoz tartozom,
úgy nézek rá, mint ki idegen csillagról való.

Egyedül megyek az utcán.
Lehajtom a fejem és sírok.

Kosztolányi Dezső: Ezer év múlva

Most gyakran az nyílal eszembe:
ezer év múlva az időben
találkozom majd őseimmel,
a dédapámmal, szépapámmal,
őregapámmal és apámmal
s fiammal is, ki mint egyenlő
és egykorú, megtér közénk majd.
Beh nagy, híres zsinat lesz akkor.
Mi szép nemzők, mi férfi-kánok

el-eltűnődünk, hogy mi történt
a földi lét zavart porában,
de nem beszélünk, hús közönnyel,
bólogva nézzük-nézzük egymást
s csupán vigyorgó koponyáinkkal,
csupán a zörgő csontjainkkal
ölelkezünk.

Krúdy Gyula: Az asszonyfái szüret

Egy öreg néni mesélte ezt nekem:

Fiatal leányka voltam, mikor az apám meghalt. De még most is csodálatos regényes és páratlan hősnek látom őt. A múlt idők ködében úgy áll az apám alakja, mint azoké a képzelt hősöké, akiről gyermekkoromban olvastam, és álmaimban velük voltam. Igen szigorú, igen szép és igen jó volt, és tán erősebb is volt mindenkinél, mint a hősök mind; ha olykor szelíd nem lett volna, ha szomorú nem lett volna, tán el se hinném, hogy éppen olyan törekeny és gyenge ember volt, mint a többi, kiknek élete fonalát ollóval mérik a párkák. Azt hiszem, mindenki így van az apjával: ők azok a nagyszerű regényhősök, akiket élni látunk magunk előtt... Hadd mondok el, ki volt az apám.

Volt az apámnak egy ezüstszurke lova. Nem valami fiatal paripa volt, nem tüzes, nem rúgós; az öreg, szelíd lovacskának még a neve is olyan régimódi volt, úgy hívták: Ráró.

Volt azonkívül egy kutyája, amelyik akkor jött a világra, mikor én születtem, és így tízéves korában már nagyon hagyogatta szürkés szőrét. Szerda volt a neve.

Egy öreg írnoka is volt az apámnak, aki egyszerre volt jószágigazgató, ispán és a gyermekek nevelője. Hajdanában, a nagy időkben, vitéz zászlótartó: Galambos bácsi, és csak pipázni szeretett.

Ezeknek az öregeknek a társaságában töltötte apám az idejét.

Rárót könnyű kis kétkerekű kocsiba fogták, és míg a kocsis a hintó elé ragasztotta a négy sárkányt, ahogy az anyám szerette, Galambos bácsi már felülvizsgálta a Ráró szerszámjait, megsimogatta jobbról-balról az ezüstszurke lovacskát, és a fülébe dörmögte: „Ráró, a szőlőbe megyünk.” Apám felült a kétkerekű kocsira, Galambos bácsi mellé telepedett, aztán „gyi, Ráró”, kigördültek az udvarból. A Szerda meg loholt utánuk. Amíg a négy sárkány toporzékolt az udvaron, és az anyám felpakolta a gyerekeket s az elemózsiát, a Ráró a szőlőbe ért a kis kocsival. Galambos bácsi már ott pipázott a présház előtt, a lócán, mintha a tavalyi szüret óta el se mozdult volna arról a helyről. Szerda szőlőt evett a dombon, az apám pedig a sárgarigók nótáját hallgatta a vén almafa alatt.

Azóta se volt olyan szép sárgarigófüttyös nyárutó. A domb hangzott a beszédes madarak trillájától, messze a szőlőpásztor durrogatta mordályát. És végig a dombon daloltak a szedőlányok. A préházak kéménye füstölgött, és nagy, dohos hordókat hengergettek a vízeresztő felé. A nap ragyogott az aranypiros táj felett, Galambos bácsi pipájából kékesen szálldogálltak a füstkarikák. Ilyen volt hajdanában a szüret.

Galambos bácsi vigyázott az útra, amely a préház mellett kanyargott felfelé a dombtetőre. Szegény vándorlók, fáradt utasok szoktak erre járni, akiket felüdít egy ital bor – a tavalyiból. Galambos bácsi pedig vigyázott a zászló becsületére, hogy minél hamarabb fogyjon a bor az utasok és vándorok között. Egykor régen a vörössapkások zászlajára vigyázott, miután ő volt a legöregebb a csapatban. Később, deres fővel, a mi házunk zászlajára vigyázott. Emberül megfelelt feladatának. A bor fogyott, mintha homok nyelte volna el. Pedig csak a vándorok ittak meg Galambos bácsi.

Dél felé, mikor a puskaropogás és madárdal, valamint a szedőlányok ajkán az ének gyengült, a vályogvető hangászok kócmadzag húrjain zendült fel a nóta. Abban az időben a falusi hangászok piros nadrágban jártak. Most már csak a párizsi meg londoni cigány muzsikás jár piros nadrágban; a falusi zenész abba öltözik, amije van. De akkor még a piros nadrág járta, mint a népszínművekben. Jöttek a vályogvetők, és miután már hajnal óta muzsikáltak, bőven itták a Galambos bácsi borát. A szél a szilvafák alól feléjük fújta valaminek a szagát, ami új erőt öntött a vonójukba: a híres Dócziné forgolódott a szilvafák alatt, és főzte a szüreti lakomát.

A híres főzőasszonyok legutolsója volt Dócziné. Lehet, hogy rajta kívül volt még egynéhány, de olyan, mint ő, nem volt Magyarországon. Más főzőasszonyok városokban, vármegyékben híresek. Dócziné az egész országban híres volt. Beszéltem azóta bácskaiakkal meg kassaiakkal, hogy a dunántúliakat ne is említsem, akik valamennyien akkor tudták meg, milyen a jó étel, mikor a Dócziné főztjét ették. Vagy az is meglehet, hogy boszorkány volt ez a Dócziné: egyszerre több helyen főzött egy időben. A főztje legalább boszorkányosan jó volt. Ő maga olyan keresett személyiség volt, mint manapság a híres orvosok. Igaz, hogy ő is orvos volt. Az emberek gyomrát gyógyította.

Büszke is volt Dócziné az ő nagy hírére. Miután a sok sütés-főzésben nagyon elhízott, nem állhatta a tűz melegét. Éppen csak annyi ideig volt a tűz mellett, amíg az ételt megkóstolta, és ízet sóval, paprikával, fűszerszámmal megadta. Félrevonult, és paszianszkártyáival múlatta magát, amíg a sülték feldarabolására került a sor. Ahhoz már nekigyürkőzött, és szaladt a szolgáló, szakácsné, amerre parancsolta. (Egyszer másfél órával később a sárosi alispán névnap ebédje, mert nem volt kéznél citrom a malac orrára. Lovas legényt kellett küldeni a városba citromért. Csak akkor tálalt Dócziné, akárhogy türelmetlenkedett is az éhes vendégsereg.)

Ott paszianszozott Dócziné most is a szabad konyha közelében, egy nagy, árnyékos diófa alatt. Kisleány voltam, szerettem a konyha körül forgolódni. Az ebéd előtti falat is nagyon édes.

Dócziné rakta a kártyáit a gyepre, és töprengve ült felettük.

– Kinek lesz az a sok étel? – kérdeztem Dóczinét, mikor már mindent megszemléltem a konyhában.

Dócziné mérgesen kapta fel a fejét:

– Kinek? Hát a vendégeknek.

– Nem tudom, ki jönne mihozzánk – feleltem. – Az apámnak nem szabad senkivel se beszélni, mert különben elviszik vissza a kufsteini börtönbe.

Dócziné a kártyáira ügyelt:

– Szüretkor szabad.

Az anyámat sokat láttam pasziánszozni, míg egyedül voltunk, az apám nélkül. Gondoltam, segíték Dóczinének a nagy fejtörésben. De alighogy a kártyáiba pillantottam, mindjárt rám kiáltott:

– Elmenj innen, még megzavarsz... Nézze meg az ember. Az ilyen kis béka akarná azt tudni, amit az öregek se tudnak. Ezt a játékot úgy hívják: nagy Napóleon. Ha kijön a kártya, akkor az apádat sohase viszik Kufsteinba, akármennyit beszélget is másokkal.

– És ha nem jön ki?

– Akkor elviszik! – felelt Dócziné.

Egy darabig még üldögéltem mellette a diófa alatt. Aztán, miután sehogy se tudott boldogulni a kártyáival, elsompolyogtam. Hátha én zavarom a gondolkozásban. Mert annak a pasziánsznak sikerülni kell, hogy ne vigyék még egyszer Kufsteinba az apámat. Kufstein! Ma már alig emlékszem erre a névre, de gyermekkoromban reggel, délben, este a fülemben csengett. Olyan idők voltak azok, hogy a gyermekek törték a fejüket országos gondokon, mert a felnőttek börtönben ültek, vagy bujdosnak szerte az országban. Meg aztán megtanított rá Galambos bácsi, hogyan kell titokban megszólítani a drótostót vagy a vándorlót: "Bácsi, mit üzen Kossuth?" Persze csak súgva, halkan. Az apám sohase beszélt a drótosokkal, Galambos bácsit is intette olykor: öreg, megcsípik egyszer, aztán kisül minden, még az is, hová rejtette a zászlót... Galambos bácsi ilyenkor nagyon halavány lett, és ijedten nyúlt a derekához. Ott hordta, a derekára csavarva, már hosszú évek óta a vörössapkások egykori zászlaját.

De most nem félt az öreg semmitől. Diktálta a bort a cigányokba, azok pedig körömszakadtig muzsikáltak. Az öreg egyedül vigadott, mert azt a néhány fáradt, poros utasembert, akit a muzikaszó idecsalt, nem nagyon lehetett vigadóknak számítani. Kopott ruházatú, szegény vándorlók voltak, elkényszeredett arccal, elcsüggesztett fejjel.

A gyepen üldögéltek.

Volt közöttük egy óriási drótos is. Az még csak dúdolgatott magában néha, de csakhamar elunta.

Galambos bácsi kínálhatta őket:

– Emberek, itt bőven ereszt a hegy. Ne sajnáljátok a gazdát. Marad annak még elég bora.

De a vándorlók nem nagyon nyúltak a bor után.

– Éhesek ezek az emberek, Galambos bácsi – mondtam én.

– Jó, jó, kisleány, maga a gyomrával törődjék. Vigyázok én a vendégeinkre. Nem hozom szegyenbe a zászlót.

Dócziné megkongatott egy üstöt. Azt jelentette, hogy kész az ebéd.

Nekünk a diófa alatt terítettek, a vándorlók - voltak valami heten - a gyepen ettek, ahol ültek.

Az apám összevont szemöldökei alól figyelmesen nézte a domboldalban ülő vándorokat. Egyszerre aztán így szólt:

– Menjen közéjük, Galambos bácsi, legyen velük legalább maga. Ha már nem ültetem őket asztalomhoz, legalább ne érezzék koldus voltukat, hogy a földről esznek.

Galambos bácsi olyan ember volt, hogy ha az én apámtól valami irányban utasítást kapott, szokása szerint sértődötten fortyant fel. Hát már ezt is, azt is neki kell végezni? Nem tehetné meg más? Meg aztán egyáltalán szükséges-e megcselekedni azt? De most egyszerre felugrott az asztaltól, és sietve bicegett a vándorlók felé.

Anyám utánanézett, és aggodalmasan fordult apámhoz:

– Nem lesz ebből baj?

Az apám egy szót se felelt. Látszólag minden figyelmét a pecsenye foglalta el, amit Dócziné nagy diadallal hozott a szilvafák felől, magasra emelve a tálat két karjával. A különböző salátákat, főzelékeket három cselédleány hozta utána. Dócziné abban is nagy mester volt.

Mikor mellém ért Dócziné, megrántottam a szoknyáját:

– Kijött a nagy Napóleon?

– Még nem, de még kijöhet, ha egy vak koldus közeledik az úton – mondta Dócziné, és mosolygott halavány arcú, szomorú apámra. Az apám is mosolygott, és a pecsenyére nézett.

– Ezt tessék, tekintetes úr – figyelmeztette Dócziné az apámat a pecsenye finomabb részeire. Aztán elment paszianszozni vagy vak koldust lesni.

Az anyám szemrehányólag nézett az apámra.

– Ez a csacska főzőasszony tud mindent, míg én semmit – mondta kedvetlenül.

Az apám elszomorodott. Franciául felelt, de én megértettem.

– Önnek gyermekei vannak, asszonyom, elég annyit tudnia. Az a csacska asszony pedig jár-keletűnés nélkül az ország egyik szélétől a másikig. Azért tud mindent. Az ő csacskasága nagyobb lakat másnak a hallgatásánál.

Amíg ebédeltünk, észrevettem, hogy a szegény utasok, akik eddig fáradtan pihentek a domboldalon, egyenkint elszélednek Galambos bácsi mellől. Egyiknek se jutott eszébe megköszönni a Dócziné főztjét. Pedig az az asszony érdemelne legalább egy jó szót a rongyos vendégektől.

Később, mikor a nagy drótos is el akart sompolyogni, észrevettem, hogy nem kanyarodik ám az országútra, hanem befordul a présház nyitott ajtaján. Galambos bácsi pedig utánabicegett.

Mire felzendült a dal a dombon a szedőlányok ajkán, a présház környéke kitisztult, és a présház ajtaja bezáródott – az apám mögött.

Vajon mi lehetett odabenn?

A titokzatosság felizgatta képzeletemet. Csudálatos, nagyszerű dolgokat véltem a présházban, hová apám a vándorokkal bezárkózott. Vajon miről beszélget a rongyos haddal?

Nem sokáig gondolkoztam. Bátor kislány voltam. Felmásztam a présház tetejére. Csakhamar

találtam nyílást, a tető zsindelei között, ahonnan szemügyre vehettem mindent.

A hosszú tölgyfa asztalon mécses égett, és az asztalt körülülték a rongyos emberek. Az apám ült az asztalfőn. Mellette Galambos bácsi állott, és papirosról olvasott neveket.

– Idősb Körmendi Péter százados – hangzott Galambos bácsi hangja.

Az asztal mellett felemelkedett a drótostót.

Ledobta kalapját és parókáját, a bajuszát önkéntelenül megpödörte. Őszbe vegyült hajú, daliás alak lett a drótostótból.

– Törökországból jövök – kezdte –, hogy itt lehessenek a fái szüreten.

– Mit üzennek Törökországból? – kérdezte apám.

– Azt, hogy várjunk és reméljünk. Klapka jön a légióval, mindenki készen legyen.

– Készen vagyunk – szólt az apám. – A hegyben a pincém nem boroshordókkal van megrakva, hanem lőporos hordókkal. A hordók mögött pedig fegyverek vannak.

A vándorok bólítottak a fejükkel.

Halkan zúgtak össze, mint a szél. Az én szívem pedig úgy vert, hogy majd kiugrott.

Most már tudtam, kik vannak odabenn.

Az összeesküvők.

Galambos bácsi tovább olvasott:

– Beney Samu hadnagy.

Egy villogó szemű fiatalember állott fel. Kalapját ledobta, és haját hátrasimította. A homlokán kardvágás nyoma látszott. Tompa hangon kezdett beszélni.

– Én is Törökországból jövök, a menekültektől. Nem üzennek semmit. Azt mondták, hogy törődjünk bele sorsunkba. A mi nemzetünket örökös szolgaságra teremtette az Isten. Hiú, káprázatos álom minden a szabadságról. És dajkamese minden, amit Klapkáról beszél. Ő nem jön – soha.

A vándorok közül, a sötét szobában, tompa moraj hallatszott.

Az apám arca olyan fehér lett, mint a fal.

Beney leült, és eltakarta az arcát.

– Tovább, Galambos bácsi.

– Szécsény Kálmán gerillavezér – olvasta Galambos bácsi.

Egy gyönyörű, karcsú, ifjú levente emelkedett fel az asztal végén. Kackiás kis bajusza, merész, barna arca és ragyogó, kék szeme még most is kísért álmaimban. Dacosan nézett körül, és az indulattól remegő hangon kiáltotta:

– Én pedig azt mondom, folytatni kell tovább a háborút, idebenn az országban. Késsel, pisztollyal, csellel, orvul és nyíltan öljük az ellenséget. Ne engedjük megpihenni soha. Az ellenség legyen az üldözött vad, ne pedig mi. Hat esztendő óta kergetnek árkon-bokron, vármegyéről vármegyére, mint egy futóbetyárt. De sohase múlt el nap, hogy kárt ne tettem volna az

ellenségben. Házaikat felgyújtottam, a férfiakat megöltem, a gyermekeket vízbe fojtottam. Pénzüket, vagyonukat elraboltam. Rettegnek nevemtől. Nagy pénzt tűztek fejemre. De vannak jó barátaim, akik elrejtenek, ha elfáradtam, és vigyáznak rám, ha alszom. Itt van, ennyit szedtem össze a tavalyi szüret óta. Hatvanezer pengőt.

Benyúlt az inge alá, és egy megdagadt bugyellárist dobott az asztalra.

– Kell ólomra meg lőporra.

Az apám felsóhajtott.

– Jól van, Kálmán, igazad van. De mi nem léphetünk nyomaidba. Mi élni akarunk a hazáért, téged pedig előbb-utóbb agyonlőnek valahol.

A gerillavezér vállat vont:

– Nekem úgyszincs senkim, semmim. Amim volt, elveszett. Testvéreim elvette a haza, menyasszonyomat az ellenség. Itt van a pénz. Vegyetek rajta fegyvert, vagy adjátok oda az özvegyeknek és árváknak.

A vándorok halkán összesúgtak. Némelyik megölelte Kálmánt.

– Ki tudja, látunk-e még? – mondták.

Galambos bácsi tovább olvasott:

– Simonházy János, országgyűlési követ.

Egy öreg, táblabíró formájú bácsi lassan felállott, és megsimogatta kopasz fejét. Dikciós modorban kezdett beszélni:

– A haza elveszett. A szabadság elveszett. Mit csináljunk mi, jámbor emberek, kik itt maradtunk élőhalottaknak? Minden elcsendesült már, és a paraszt ismét dalolva jár az eke után. Halljátok, hogy zeng a nótától a szőlőhegy? A nép megnyugodott sorsában, hagyjuk őt pihenni. Újra vértengerbe akarjátok borítani az országot? Bizony mondom nektek, hogy kialudt az a nagy tűz, mely az ország egyik szélétől a másikig lobogott.

– De a hamu alatt parázs van! – kiáltott közbe a gerillavezér.

– Lehet – mondta az öreg követ. – Ti tudjátok, én nem. De ha meghalni kell a hazáért, hívjatok engem is, mert élni érte már úgyse tudok.

Felemelte a poharat, mely előtte állott, és a földre öntötte belőle a bort.

A vándorok valamennyien követték példáját: kiloccsantották borukat.

– Poduliny Henrik lovag, lengyel légionárius.

A lengyel hosszú, sovány ember volt. Sápadt arca arról beszélt, hogy sokat szenvedett és gyötrődött. Halkan mondta:

– Mindenbe beleegyezem. Én nem mondhatok semmi jót vagy vigasztalót. A gond és a bánat megtört. Gyermekeim, nőm elvesztek, elhaltak. Hazátlan bujdosó vagyok. Adjatok kardot a kezembe, hogy a csatatéren halhassak meg.

A vándorok komoran hallgatták, csak a gerilla mondta:

– Megkapod a kardot. Jöjj velem.

Galambos bácsi az írásba nézett:

– Még valaki hiányzik: Sikor János hadnagy.

– A vak koldus! – kiáltotta szenvedélyesen Szécsény Kálmán. – Nekem sohase tetszett ez az ember.

Az apám felemelte halvány arcát:

– Csendesüljünk... talán messzi útról jön a fái szüretre. Vagy talán olyan messzire ment, hogy onnan vissza sem jöhet többé.

– A múlt hónapban láttam Pesten. Ott őgyelgett a helytartóság épülete körül – szólt a lengyel lovag. – Akkor szabadultam a börtönből.

Mindnyájan elhallgattak a vándorok, és komoran néztek egymásra. A mécses hosszú lánggal lobogott az asztal közepén, és megvilágította a sápadt arcokat. Minden arcra ugyanez a gondolat volt írva: „Hátha elárul a vak koldus?”

– Vigyáz valaki? – kérdezte a táblabíró, hosszas gondolkodás után.

– Dócziné – felelt az apám.

Erre elcsendesedtek. Az apám pedig az ő halk, nyugodt hangján folytatta:

– Az én házamban nem ér baj benneteket, bajtársaim. Zsandár elkerüli azt a helyet, ahol én vagyok, mert magam is pecsovics hírében állok. Kérdezzétek meg az embereket a környéken, és megmondják nektek, hogy Sárffy Sámuel eladta a hazáját, eladta a lelkét a németnek, azért kapta vissza a szabadságát. Hazabocsátották Kufsteinből, hogy kémkedjen otthon. Úgy gondolkoznak a környékbeli emberek. Nekem nincs köztük barátom, vendég át nem lépi házam küszöbét. Az áruló veszett hírében vagyok.

Erre mindnyájan felállottak a vándorok, és odamentek az apám mellé. Sorban kezet fogtak vele, és sorban megcsókolták.

Galambos bácsi összehajtotta az írást. Aztán kigombolkozván, a nevezetes zászlót kezdte lecsavarni derekáról.

– Kezdődjön hát a fái szüret – szólt az apám.

A háromszínű zászlót az asztalra terítették, és megtöltötték a kupákat.

Az apám ivott először:

– A hazáért! – mondta.

Összekoccantak a kupák.

Mindenki mondott valamit, amiért iszik.

Galambos bácsi legutoljára a zászló becsületéért ivott.

Majd a gerillavezér állott fel, és zengő hangon elszavalta azt a költeményt, amely abban az időben nagyon híres volt. A címe: *A gólyához*. Írta: Tompa Mihály.

A vándorok a könyökükre támaszkodva hallgatták, és elborult arccal bólintottak hozzá.

Délutánra hajlott az idő... Nem mertem meg se moccanni a tetőn. Pedig odalenn hangosabb

lett a vigasság. Csak az apám ült halvány, szomorú arccal a vigadók között: az ő kedvét már nem hozta meg a bor.

Egyszerre, amikor az országútra pillantottam a háztetőről, valami erősen csillogó tárgyat vettem észre. Zsandársisak volt. A nap rásütött és ragyogott.

Nyolc zsandár közeledett az úton, egy pápaszemes ember vezette őket, egyenesen a domb felé.

Keresztülvillant az agyamon minden, amit a vak koldusról beszéltek... Íme, most itt jön az áruló!...

Eszeveszetten zörgettem meg a zsendelytetőt, és kétségbeesett hangon kiáltottam:

– Zsandárok jönnek a vak koldussal!

Elcsendesedett odalenn minden.

Senki sem kérdezte, ki kiáltott. Talán azt hitték: Dócziné. Kialudt a mécses az asztalon, és a domb felé felpattant az ablak. Az ablakon egyenkint ugrottak ki a vándorok. A legutolsó volt a gerillavezér. Az ezt mondta:

– Gyűjtsd fel a házat és menekülj.

De hová menekülhetett volna szegény apám. A zsandárok már körülvették a présházat. Odabentről egy durranás hallatszott, aztán betörték az ajtót. Az apám a nevezetes zászlóba burkolva, halva feküdt a földön.

Ez a fái szüret története.

Krúdy Gyula: Az álmok hőse

– részlet –

A legenda tovább folyik

Meghalt a pajkos Krúdy ott a vadkerti mezőn?

Paczolay hallgatott róla, a báróné még kevésbé említette, talán csak Zsuzska asszony volt az egyedüli, aki megsiratta és emlegette az átutazóknak, ő zárta le merevedő szemét. De a pajkos Krúdyt azután is sokan látták még... És csínytevései tovább éltek a legendában.

Az idők voltak olyanok, hogy még annak se hittünk, amit a szemünkkel láttunk. Az álmokképek korát éltük. Magasan lobogott fantáziánk tüze, és színes hazugságok jobban estek

minden való igazságnál.

A magyarnak mindig több volt a fantáziája, mi józan esze. A magyar szem más alkotás, mint a többi népfajok szeme. Valami különös fajta vagyunk itt a Duna mellett, amilyent a természettudósok sehol se találnak máshol a világon. A szemünk alkotása olyan, hogy mindent nagyszerűnek, gyönyörűnek, különösnek látunk, ami a miénk. A fantáziánk aranyos fénnel vonja be azok dolgokat, amelyeket a külföldi ember meg se lát talán. Sokszor gondolkoztam azon, vajon mi igazság vagyon a magyar történelemben? Nem csupán vérmes fantáziánk szüleménye-e, a földkerekség egyik legszebb hőskölteménye? Mindjárt a hun–magyar legenda – a legelején –, egy nagyravágyó, képzelődő nemzet legendája.

Rokonságunk Attilával nem csupán álom-e? És a n hun rabló alakját nem csupán képzeletünk vonta-e be azzal a csudálatos glóriával? A tudósok álma: Attila sírja rejtve előlünk, de a legszárzabb archeológusok is melegsavú költökké válnak, midőn régi magyar sírokban kutatnak. És a nagy királyok – akiknek csudálatos cselekedeteiről az iskolában hallunk – valóban éltek-e, uralkodtak-e? Ó, magyar fantázia! Nagy Iván magyar nemessége a világ legdaliásabb, legvitézebb nemessége. Anglia peerjei kevesebb büszkeséggel tekinthetnek vissza családjuk történetére, mint a legkisebb magyar kurtanemes. Bizonyos, hogy az egykori nógrádi levéltáros, midőn a hősök könyvét megírta, magyar szemmel látta a régi kutyabőrök ciradás írását. Hisz a legkurtább nemes, Kiss is csupa Leonidászokat olvashat ősei között Nagy Iván könyvében.

Az ötvenes, hatvanas évek magyarjában jobban dolgozott a fantázia, mint bármelyik kor magyarjában. A haza ügyes-bajos dolgait, a nemzet állapotait ma is nagyító üvegen keresztül nézzük, de micsoda a mi fantáziánk apáink, nagyapáink fantáziájához mérve?

És még éltek az egykori hősök! Csak a költők írták, hogy sóhajtsunk és feledjünk – ebben a királyságban eszeágában se volt senkinek elfelejteni a közelmúltat, amely dicsőbb volt Rákóczi Ferenc hadjáratánál! Kinek is lett volna kedve felejteni, mikor oly jólesett a régi dolgokon gondolkozni, a régi temetőkből járnival, mely tele volt hősök fejfájával! Ez időben a nemzet nem a jelenben élt, hanem múltban. Nem is csuda, hisz jelene nem volt a nemzetnek akkor!

S a múlt színes képeiből volt kivágva egy alak, a Krúdy Kálmán alakja. Kinek lett volna kedve elhinni, hogy ez az alak eltűnt, nincs többé! S tovább élt a legenda a kékszemű gerillavezérről... Az Ipoly szőke hajjai titokzatosan locsogtak a palócmezők között, és az erdei bokrok összesúgtak a szélben: „Itt járt Krúdy Kálmán, amott járt Krúdy Kálmán...” Paczolay, a csendbiztos fejcsóválva mormogta a szakállába:

– Vajon csakugyan Krúdy Kálmánt lőttem-e agyon?

A mezőn a piroskendős, fehérlábú palóc leányok éppen úgy énekelték a Krúdy Kálmánról szóló dalt:

Szépen legel a báróné gulyája,
A báróné maga jár a nyomába...

A báróné hallgatta a dalt, és a szeme könnybe borult tőle.

– Vajon csakugyan meghalt-e Krúdy? – szállt révedezve a gondolata, és a lelke egyszerre kivirágosodott a reménységtől.

– Hátha nem halt bele a lövésbe, hátha az erdőt játja, és egy éjszaka majd megzörgeti az ablakot:

– Báróné, itt vagyok leszámolni.

Ó, bár jönne kegyetlen haraggal, csak már itt volna... De az ablakot éjjel csak a szél zörgette, és a báróné riadozva álmából, mindig csupán egy véres kísértetet látott a szobán keresztülsuhanni...

A kovácsi kúriában az öreg Krúdy János éjjelenként fölneszelt, ha a kutyákat hallotta odakünn ugatni. Különben se igen tudott aludni az öregúr. Nyakába kerítette a subáját, és csöndesen kilépett a házból. Óvatosan körüljárta az udvart, és halkkal kiáltotta:

– Kálmán, tiszta a levegő, előjöhetsz!

De szavára csak a szél sóhajtott fel az Ipoly fölött, mint egy bujdosó kísértet.

Azért még ő se hitte el, hogy agyonlőtték a fiát.

A losonci legenda

Losoncot negyvenkilencben porig leégették az oroszok. A szorgalmas polgárok megriadva menekültek a lángok elől, és a hegyoldalokban az erdők asszonyok jajgatásától, férfiak szitkozódásától lettek hangosak. De a lángok elhamvadtak, és az ellenség továbbvonult. A polgárok visszatértek az erdőből, és serényen láttak hozzá a város fölépítéséhez.

Miért gyújtották föl Losoncot az oroszok?

Ennek a története is a Krúdy Kálmán nevéhez fűződik. A muszka hadtest, amelynek a cár rokona volt a főparancsnoka, csengő muzsikaszóval vonult be Losoncra. A vonuló kozákezekre dübörgése az utcákon már hajnal óta tartott. Az első ezred csupa hófehér paripán ült. Ez volt a testőrezred. A második ezred – doni kozákság – sötét paripákon lovagolt. A harmadik ezred sárga ázsiai lovain büszkén ültek a napégette legények, akiket a Volga mellől ide a mindenható cár... Még az ágyúütegeket is egyszínű paripák húzták. A legénység egyenruhájának a színe pedig változott, mint a kaleidoszkóp.

A hadsereg még nem járt Magyarországon. Bizony átnyilallhatott a fájdalom a jó losonciak szívéen, mikor a szürke, kevésbé fölfegyverzett honvédekre gondoltak. A mi honvédeinknek nem volt egyébük, mint szuronyos puskájuk. Mert a magyar hadsereg – ez Damjanich taktikája volt – szuronnal verekedett. Lövöldözésre alig került sor a honvédek diadalaiban: a golyó célt téveszt, de a szurony biztosan odatalál, ahová a honvéd akarja.

A szurony ellen még a kozákok hosszú dzsidája se volt megfelelő védelem. A szuronnal a honvéd kiparírozta még a lovasság szablyatámadását is. A honvéd a szuronnal két ember volt. A huszárságnak az a régi keletű szállóigéje, hogy: „Én meg bajtársam, a kardom”, a magyar szabadságharc után merült feledésbe. A régi magyar huszárkardnak dicsőségét a szurony örökölte. Az öreg veressipkásoktól még láttam mutogatni a *hatvágást*, amelyet a szuronyával éppoly bravúrosan végzett, mint hajdanában a huszár: védekezni ellene nem lehetett.

Vonult az orosz hadsereg végig Losonc utcáin. A cár rokona büszkén nézhetett végig

seregein: gyönyörű had volt az. (Persze Világos után nemigen lehetett ráismerni. rongyos hadral!) A város közepén vendégfogadó állott, ott ütötték fel a főhadiszállást. A fogadó kapuján egész nap jártak-keltek a futárok, galoppinek. A nyargoncok lovának patkója szikrát vert a piac kövezetén, a kerekeskút csigája nyikorgott... A toronyban éppen delet harangoztak.

A főtisztéknek a fogadó nagytermében terítettek. Forró nyári nap volt, és az ablakok nyitva voltak. Odabévről csengő táborig muzsika hallatszott. Ünnepi ebédhez készültek a tisztek: az első ebédhez a magyar területen.

A fővezér a pecsenyénél fölemelkedett és megragadta poharát. Szürkeszakállú, keselyűszemű tábornok volt a vezér. Harsogott a hangja, mikor felséges rokona egészségére ivott.

– Remélem – mondotta francia nyelven, harsogó hangon –, hogy nemsokára jelenthetem felséges atyámfianak, hogy e lázadó dunai tartomány a lábai előtt fekszik...

Ebben a percben vad trombitarecsegés hallatszott a piacról. Mintha magyar huszárság indulna rohamra. Könnyen kitelhetett azoktól a vakmerő fickóktól, hogy megrohanják a nyugodtan ebédelő orosz hadsereget.

A tisztek a nyitott ablakhoz tódultak.

Hát vágtat ám a piacon keresztül, egyenesen a vendéglő felé – egyetlen lovas. Az fújta a trombitát torkaszakadtából. Mögötte ült nyeregben egy fiatal, vézna magyar honvéd. Mintha foglya lenne a lovasnak.

A lovas a fogadó elé ért. Megállította a paripáját.

– A fővezér úr őfenségét keresem! – kiáltotta francia nyelven a nyitott ablakoknál tolongó tisztekre.

Az orosz tisztek utat engedtek a hercegnek.

– Mit kíván tőlem? – kérdezte.

– Én Görgey tábornok futárja vagyok – felelt a lovas. – A tábornok úr üdvözetét küldi...

Így szólt, és abban a pillanatban eldőrdült a lovas válla fölött egy lövés. A vézna honvéd felágaskodott a nyeregben, és szuronyos puskájából lőtt.

A durranás visszhangzott a piacon, odafönn az ablakban megtántorodott az orosz főherceg. Aztán arccal előre zuhant...

Iszonyú riadalom támadt.

A lovas pedig odalenn megfordította tajtékzó paripáját, és nyargalt vissza arra, amerről jött. A trombita pedig viharként harsogott, mintha legalábbis egy ezred huszárság rohanna végig Losonc utcáin.

– Utána! – ordították a fogadóban a megrendült főtiszték.

A hadnagyok lóra kaptak, a kapu előtt a kozákórség kilötte fegyverét, de a következő pillanatban már a porfelleg is eltűnt a lovas nyomában.

Hiába nyargalt egyik szotnya kozák a másik után a vakmerő lovas nyomába: az eltűnt a várost környékező erdőségben.

A legidősebb tábornok riadót fúvatott, és útra kelt újra a büszke hadsereg. Vágtattak az ezredek kifelé a városból, az ágyúk dübörögve gurultak a nyargaló lovak után. A sereg még nem tudta, hogy halott fővezér parancsnoksága van. Az észak felé kanyargó országúton három őszfejú tábornok nyargalt, vitte Moszkvába a rémhírt a mindenható cárnak, hogy kedves atyjafia immár nem vezeti tovább Magyarországon a hadjáratot.

A halott fővezért zárt hintóba emelték, s úgy vitték a sereg után. Ugyanaz a díszöltöny volt rajta, amelyben a cár egészségére ivott. Mellette ült hadsegéde, és komor arccal meredt a halottra, mintha parancsait várná. Ha valamelyik katonának eszébe jutna bepillantani a hintó bőrfüggönye alá, bizony nem látná meg odabenn, hogy halottat visznek. A seregnek nem volt szabad megtudni, hogy a császári herceg immár halott. A torzonborz szakállú, vén muszka kocsis rövidnyelű ostorával veszettül hajtotta a tarantász csengős lovait, és a vezérkar lihegve lovagolt a vezér nyomába. Losonc alatt megállott a hintó, az országút itt észak felé fordul. A sereg dübörögve vonult dél felé, a hintó pedig az északi útra kanyarodott. A császári herceget vitték haza a Kreml kriptájába.

Estefelé, mikor hegytetőre értek, Sokov herceg, a hadsegéd, kitekintett a hintó bőrfüggönye alól. Délfelé vörös volt az egész égboltozat. Losonc égett odalenn a völgyben. Egy magas lángoszlop egyenesen az ég felé tört. A katolikus templom tornya égett ott, mint egy gyertyaszál. Kő kövön nem maradt a városból. A hátramaradt kozákok égő csóvával nyargalt végig a városon, és tűzkévét dobtak minden háztetőre. Az erős délkeleti szél élesztette a tüzet. A nők és férfiak jajgatva, sírva menekültek az erdők felé... Hanem azt már a halott császári herceg nem hallotta.

A legenda szerint Krúdy Kálmán volt a vakmerő lovas. Az pedig, aki mögötte a nyeregben ült, senki más, mint Volk Irma, a katonaleány, Krúdynam a kedvese, aki őt mindenhová elkísérte. De lehet, hogy ez csak legenda. Abban az időben kiválasztott hőseink követték el mások bravúráját. Öreg honvédek mesélték, hogy a szabadságharc története mennyire nincs igazán megírva. A névtelen ezrek hőstetteit kiválasztott hősei nevéhez fűzi a történelem. Pedig gyakran ott sem volt a hős, hol a hőstettet elkövették. A huszárbravúrokat se követte el mind Krúdy Kálmán. A losonciak emlegették nevét.

De hát újra fölépült Losonc. A kormos pusztaság helyén, hol az égett mező az egykori Losonc helyét hirdette, új falakat emelt a polgári serénység. A gólyák – a híres losonci gólyák – azonban nem tértek vissza. Ők odavesztek a tűzbe. A gyermekek újra a porban játszottak, s az öregek házak előtt üldögéltek, mint hajdanában mindig. A folyóban fehér lábú menyecskék, lányok sulykolták a ruhát. S ha fölgombolódott színes pruszlikjuk a meghajolás közben, kívánatos keblük éppen úgy pihegett, mint azelőtt. Ah, hisz semmi sem változik. Az öreg Sulyánszky bácsi – akiknek már a forradalom előtt is zöld volt a bajusza – katonásdira tanítja a gyerekeket. Az öregasszonyok, akik egykor Krúdy Kálmánnal táncoltak és előle menekültek, fölsóhajtanak:

– Ah, öreg legény lehet már őkelme is!

Pedig alig tíz esztendő múlt el!

Micsoda a porszem az idő mérhetetlen sivatagában, mégis megérezzük mi, emberek. A férfiak talán nem annyira, mint az asszonyok. Hisz őnekik jobban fáj az elmúlott idő, az elmúlott idővel az élet kedvessége. A férfiú akármilyen öreg, az élet még nem vett el tőle semmit... Nem a reményeket, sem a lelki hevet. És ha már a szerelem hűtlen kutyája elmaradt, még mindig

megmarad a haza és a közügyek. De miye van az öreg asszonynak! Az unokák, e kis pajkos csirkék, ha nem volnának, talán egészen fölöslegesek is volnának az öregasszonyok ezen a világon. A gyermekek játszottak a porban, és a losonci öregasszonyok Krúdy Kálmánt emlegették.

Beszélték, hogy valahová az Alföldre vonult el a pajkos gerilla. A palócok vadvirágos földjén már nem nyílt neki virág. De vajon csakugyan el tudott-e menni olyan messzire ettől a földtől?

A szőlőhegyekben, a csendillákban, amelyeket jobban látogattak mostanában, mint bármikor azelőtt, sokkal többet tudtak Krúdy Kálmánról, mint az öregasszonyok. Hja, a nógrádi csendilláknak saját külön távíróvezetéke volt a nagyvilággal! Nógrádban mindig többet tudtak a búsuló hazafiak, mint bárhol az országban. A hírhozó drótosok mindig ide jöttek először, ha olaszföldről az emigránsok elindították őket. Garibaldi mindig a nógrádiakkal tudatta legelőször szándékát. Még hadmozdulatait is megtudták mondani Nógrádban jó előre. A térképen – minden házban volt térkép – esténként az urak gombostűvel szurkálták ki a háborús országrészt

– Itt áll Garibaldi, emitt meg az osztrákok. A jobbszárnyon van Türr Pista. Hej, ha Türr Pista megkerülné az osztrákokat, agyonroppantaná őket Garibaldi. Agyonroppantaná, mintha vasból volna.

Így beszéltek esténként a nógrádi csendillákban, és a kis gombostűfejek harciasan emelkedtek ki a térkép mezejéből.

Ady Endre: A vér városa

Májusban olyan szép szokott lenni Magyarvár, hogy az emberek megbolondulva néznek Erdély felé s általában Keletre, honnan a Nap is jönni szokott. Hársak illata s gesztenyék színe, minden, mintha a kígyózó, hosszú Sugárfolyó völgyén jönne ide, e furcsa, nagyon furcsa városba. E furcsa városba, amely igazán a Vérnek városa s ahol Szent László óta emberek és fajták nagyon összevissza ölelkeztek.

De Magyarvár mégis augusztusban a legszebb, éjszakánként, a fényes Hold segedelmével a Táborhegy tetejéről nézve. Ilyenkor érti meg az ember, miért volt ez a város olyan becses és jó, hogy érte nem csupán Sztambul és Bécs vitázott. Itt majdnem királyi rangú és seregű, hatalmas basák vigyáztak és uralkodtak s a régi várfalakra a Hold emlékezőn bámul.

Fehér vizű folyó szeli át a várost a Táborhegy alatt s itt hamarabb emelték föl arcukat és szívüket a zsidók, mint akárhol, széles Magyarországon. Jó urak voltak a török urak, szerették avagy legalább is jó szívvel tűrték a vár köré csődült és ott lapult zsidóságot.

Ezért olyan ez a város, Magyarvár, a Táborhegyről nézve, holdas, augusztusi éjszakákon, mint egy régi kalifa nyári álma. Egy-egy része nagyon új és fényes és fehér, de ódon szögletei is

ragyognak a Hold alatt: össze-vissza, gyönyörű város. Utcáit már régen büszke, újféle, magas lámpák verdesik fényükkel s olyan szépek ezek az utcák a Táborhegyre fölragyogva.

Egy kis Amerika Magyarországra tolván s egy kis Magyarország Szmirna tájékára elgondolva: körülbelül ez az a város. Levegője vérszagú, mert ez a Vér városa s ilyen volt mindóta, de most különösen vérszagú: bicskát rántott a bús, magyar úr s visszaszúr késével az urasodó és vitézedő zsidó.

Nagy megvívott tornák, véres tusák, készülődő viadalmak, halálos dolgok fellegei fellegeznek a város fölött a tiszta augusztuséji mennybolton.

Tíz nap óta Romániából kikergetett nyomorult zsidókat visznek át a városon döcögő, zötyögtető, hosszú piszkos vonatok. Ezekről a világgá űzött, kellemetlen, szomorú emberektől a város, Magyarvár, zsidói húzódoznak legjobban, mert ők most harcban állnak. Most vívják a döntő harcot a megszorult, dühös, nemes urakkal, akik még néhány év előtt is azt harsogták: „coki város, mikor a vármegye mulat.”

Szép, nagy idők voltak: egyik esztendőben egy párbajba szorított zsidó lőtt le egy vármegyei urat, a következőben egy zsidónak itták kutyák a vérét. Diák-évei, viharos suhanc-évei voltak ezek Magyarvárnak, sok volt a cigánybanda s egy-egy éjszaka majdnem fölvetette egekig a mámor a duhaj várost.

Azóta a szép, többnyire szép és daliás úri betyárok egy része beszorult a hivatalszobák savanyú homályába s többinek is a többje gyásszal portyázott az eladósodott birtokokon, a város környékén.

Most híre járt, hogy a főispán csendőrökkel és rendőrökkel őriztetett minden közeli vasúti állomást a szaladó zsidók megpihenő vágya ellen. A város zsidói pedig általában, akik között sok volt már a gazdag s a régi szabadságtól, avagy a vér-becsempészés folytán bátor, nagyon örültek titokban. Még a váraljai koldus zsidóság is jobb néven vette, hogy nem engednek rájuk és gazdaság-álmaikra száz és száz új, éhes, rongyos, idegen zsidót.

– Sokan vagyunk – mondogatták a kényelmes, praktikus zsidók, akiknek már volt féltelenivalójuk –, így is sokan vagyunk már. Igaz, hogy ide szívesen jöttek, szálltak mindig a zsidók, de egyszer már ki kell mondani, hogy elég, elég már, elég.

Ravaszabbak és ékebben beszélők megint más okból helyeselték, hogy új zsidókat nem engednek beözönlöni Magyarvárra, tudományosan:

– Ez történelmi város, de voltaképpen most lesz várossá, most jön igazi legénysorba, vigyázni kell ebben a korban. Több zsidó több lázat jelentene, több nyugtalanságot és kíváncsiságot: vigyázni kell az ifjúságra.

Csak egy-két rossz gyomrú, keresztyén és zsidó filantróp, ügyvéd, orvos, újságíró, ügynök s miegymás kacagtak titokban olykor-olykor össze. S újságolták sugdosva egymásnak, hogy megint belopózott ötven vagy száz a romániai menekülők vonatjairól s ez őket a növekvő, gyarapodó erő érzésével lakatta jól.

Mert kellett ide az erő s Magyarvár maga is kéjesen, pajzánul, csalogatón kívánta, hogy forróbb legyen és sűrűbb a vér és a levegő itt. Még nagyon amazok voltak az urak, amazok, a pusztulásban is gögös, címes, lármás, birtokos vagy már birtokatlan, régibb urak. Mert úgy fordultak a dolgok is, hogy Magyarországot, a félig-megfejtelt félországot kezdték úri

szegényháznak berendezni.

– Ejnye – dörmögtek az elégedetlenek –, hát arravalók vagyunk-e mi, hogy a tehetetlen, rugdalózó volt-urakat istápoljuk? És éppen most, amikor vagy-vagy, az utolsó ütközet előtt vagyunk s még az ördögök is jók erősítő csapatnak, miért?

Rollai beszélt, aki ügyvéd volt, gazdag, kikeresztelkedett, de aki megmaradt harcos zsidónak, mivel nem nevezték ki tiszteletbeli vármegyei főügyésznek:

– Jó lesz el nem felejteni, hogy nem régen, négy-öt év előtt, még keresztyén, halott, vértelen szüzet találtak egy épülő ház téglái között. Persze a ház kétemeletes akart lenni, milliomos zsidó építette, persze, hogy a zsidóknak kellett a keresztyén szűz vére az első kétemeletes házhoz.

A Rollai történetéhez rögtön ketten-hárman tudtak új történetet adni a bizalmas kávéházi asztalnál, például Vas, a szerkesztő:

– Hát nem most két éve, hogy négy kopott dzsentrí kardig heccelt egymás ellen két, öregedő, jámbor pénzes zsidót? Persze, hogy inni nem tudtak s reggelig pezsgőztették őket a párbaj előtt, azután röhögtek, mikor azok egymást kétségbeesetten kaszabolták.

– És talán két éve sincs a dicső vadászatnak – beszélt Zuckermann, aki bankigazgató volt, de Nietzsche-t olvasta –, annak a híres vadászatnak. Ifjú, hetyke szolgabírák és kék zubbonyos huszártisztek rendeztek itt a városban hajtóvadászatot, még hajtók is voltak. Nem rókákra és nem lóháton vadásztak, de gyalog, fürge tollú újságíró-gyerekekre, akik kissé sietve hitték el, hogy Magyarvár már nem a régi uraké.

Ám a sok beszédnek sok-sok alja mégis csak az volt, hogy Magyarvár meg akarta csúfolni a famíliát, az egész Magyarországot. Ha idegenek látogatták meg Magyarvárat, mindig olyan csodálkozással voltak, mintha a Mars-csillagon járnának.

– Jaj – mondta egyszer egy vendég egyetemi professzor –, itt az asszonyok nagyon is hatalmasak, tehát ez a város pusztuló város.

Valóban a városnak lelkes, titkos, saját akaratán kívül nem a haza, még csak nem is a Vér, de az Asszony volt az ura. S a zsidó lányok már gyakran lettek dzsentrí-feleségek s a hencegő, kékvért mutató asszonyok és leányok modelljei lehettek volna akármelyik ószövetségbeli asszonynak vagy lánynak. Harc közben is ölelkezés folyt itt, egyik kar a derék körül s a másik kéz a nyakat szorongatva fojtogatón. Mégis nemcsak az úr, nemcsak a harctér, de az olykori fegyverszünet és békekötés is az asszony volt itt mindenha és az asszonynak az ő hálószobája.

Nagyszerű templomok épültek e városban, ami szintén azért volt talán így, mert az emberek gyakran szorultak az Istenre. S valamennyi templom, a Táborhegyről, holdas, augusztusi éjszakákon nézvést, török templomnak látszott. Sok volt a pap is, mindenféle pap, de főképpen pápista; ámbár a viharos, régi, pogány idők Kálvin mellverő vallására vitték a köznépet. Görög és római hitűeknek püspökjeik, cifra papjaik éltek és élnek itt, rettenetes vagyon a kezükben.

A papok – még a zsidóknak is sok papjuk van – hagyományosan óvatosak, ők csak eszközei, halk eszközei a városnak. A város maga csinálja mindenkinek tudta és akarata nélkül a maga életét, egy nagy üst, melybe minden beledobódik, de nem egyszerre fő meg s a tűz ez üst alatt, talán a múlt, talán a sok kontraszt, talán az asszony, de az bizonyos, hogy a tűz ég.

A tűz ég, mint a pokolban, augusztus van, csillagok hullnak s borzasztó, fájó a forróság

éjszakánként is. Egy kávéházban, már hajnalodik, huszárok mulatnak, mágnásfickók és magukat még tartó vidéki urak. A társaság szemefénye, oka, összefogója egy királyi herceg, huszártiszt, a császárnak is rokona. Ezen a napon is legalább kétszáz zsidó, Romániából szaladó, lopta be magát Magyarvárba s a város idegesen, hisztériásan nyugtalankodott.

A kávé zsidó volt, szerény, okos, fiatal, dolgos ember, aki örült, hogy a kávéházában ilyen nagyurak mulatnak. Egyszer csak a pezsgőző herceg részegen hibát lelt s ordítva hívja a gazdát, mialatt a cigányok ostobául és lármásan muzsikálnak egy ostoba és lármás bécsi indulót.

– Büdös zsidó – ordította a herceg –, így csak zsidókat szabad kiszolgálni s nem urakat, бүдös zsidó.

– Büdös fenséges úr – mondta vissza дühös tisztelettel a kávé s olyan örült volt a mulató társaság meglepődése, hogy nyugodtan megugorhatott.

Majd a pincér számoljon velük – gondolta –, s ment be a városba, melynek utcái fényesek voltak és világítottak még. Magyarvár kék mosollyal köszöntötte a reggelt s valami különös örömet sugárzott a különös város e percben. Szegény, kóbor, lappangó, félő oláh zsidók kopogtattak szállásért itt és ott és egy zsidó kávé s ma éjjel vissza mert бүдösözni egy királyi herceget.

Ady Endre: Egy éjszaka Port-Arturban

Louis Cottely, a francia újságíró, diplomás orvos, idegek javítója és spiritiszta, este tizenegy órakor elálmosodott, és haza akart menni. Egy előkelő francia kereskedő vendégei voltunk az estén, erős borokat ittunk, nagyszerű likőröket, gyilkos-jó kávékat.

Húsz nap óta ismertük egymást Cottelyvel, s azon napon érkeztünk Port-Arturba, a hírhedt városba Japánból. Fáradtak voltunk, kedvetlenek és unalmasak, már csak azért is, mert húsz nap alatt minden elmondhatót elmondtunk már egymásnak.

– Kedves barátom, én hazamegyek istenverte szállodánkba, mert én már ezúttal negyedszer vagyok ebben a jeles városban. Az ostrom óta is másodszor vagyok itt már, s érzem, hogy alig változott egy fél év óta: alakuló, bevégtelen, ázsiai. De nagyon érdekes annak, aki, miként ön, először látja, ha nem is éppen olyan, mint a bulvár-lapok egykoron kiküldött hős és hazug tudósítói leírták.

– Félek – rebegetem szégyenkezve –, félek, pedig szeretnék egy kis kocsikázást csinálni, látni, érezni valamit ennek a városnak éjszakájából.

– Különös – csúfolódott ásítva Cottely –, hogy ön, aki otthon a Hortobágyon nem fél, e jól őrzött városban nyugtalankodik.

Cottely ugyanis járt már a világ minden bejárható, furcsa helyén, s valamikor elkíváncsiskodott a magyar Hortobágyra is. Gyöngye fényű villamoslámpa alatt álltunk, s Louis Cottely megigazította barna szemüvegét, de nem vette le. A szemei pedig az üveg alatt rosszak, fényesek, sötét villámúak és szűrők voltak.

– Segítsen – szoltam – egy kocsit találni, s azután az ördög bánja a többi, legföljebb leszúrnak valahol a legsötétebb sárga külvároson.

Cottely öt perc alatt kocsit szerzett, különös, de mégis európai szerkezetű kocsit, mely nem volt cab-szerű. Kétlovas kocsi volt, bakos, mint a miénk, nehéz, nagy, vasalt kerekű, föl kellett ugrani bele. A bakon pedig nagyon tiszta ruhájú, de nagyon rablószerű s kiszámíthatatlan korú kínai kocsis ült. Cottely tudott vele beszélni, mert ő mindent tudott, s elég volt barna szemüvegéhez nyúlni, hogy eszébe jusson minden, amire szüksége volt.

– Miért fél, ha ugyan valóban fél Port-Artúrban – feddett újból engem Louis Cottely. – A föld igazán nem nagy terület, s én úgy-ahogy, már majdnem egészen bebarangoltam. Kicsinyes, vadember-szerű hit, hogy bárhol is több az életveszedelem, mint szép délelőttön a Hyde-parkban vagy nálunk, otthon, Párizsban vagy az Opera előtt. Veszedelem mindenütt van és sehol sincs, mert a betegség úszik mindenütt, a szerelem ellen még a legvadabb vitorlásokon sem lehet védekezni. A halál pedig, a halál – a barna szemüveg szivárványszíneiben csillogott – talán a legkisebb veszedelem, ami csak élő embert érhet.

– Igen – válaszoltam –, a halál, mondtam is már, hogy nem attól félek, de a meglepetéstől és az irtózáttól.

A copfos kocsis már a lovak közé csapott, s a nagy kerekek üvöltöttek, lármáztak, amikor elköszöntem Cottelytól.

Gyér világosságban, gödrös utakon, messze japán, hegyi, tornyos, integető bakterlámpáktól lekacagva döcögtünk.

Szép volt, elég tiszta, levegős út is eleinte, máskülönben a nagy esőzések hónapjai előtt. Az ég ki akarta buján, ázsiaian, igazán utoljára ragyogni magát, mielőtt sárga felhőivel ránehezkedne e sárga világra.

A kínai kocsis úgy nógatta, noszogatta, biztatta a lovait, mint egy szalkai vagy szolnoki fuvaros. De váratlanul megállottunk egy kis lampionos, bolond kicsi fészek előtt, s kocsis gyanúsán füttyentgetett. Mint egy fölszállni akaró repülőgép, elébb tipegve, aztán fölemelkedve mellettem ült két perc múltán egy néember. Sárgaarcú, feketehajú, ferde szemű, bosszantó parfümökkel belocsolt, de fiatal és csacsogó. Mintha az én kicsi, megboldogult Spot kutyám néhai kedveskedő kutyabeszédét hallottam volna.

Kacagott is a nő, csókolt is, a szája drága jóillatú volt meleg, és nem is tudnám, mennyi ideig döcögött velünk a kocsi. Voltaképpen mintha Budapesten lettem volna, itthon Magyarországon: ismerős volt minden, az út, a kocsi, az éjszaka, a csók, a nő, a nő szája. Az is gyönyörűség volt, hogy egymás beszédét nem értettük, s hogy az utcák, a házak egyre álombavalóbbak, hihetlenebbek lettek.

Megállottunk, megint megállottunk, amolyan kripta-féle de világos, alacsony, terpeszkedő, nagy ház előtt.

Csodálkoztam, de már a nő nem volt sehol, s a kínai kocsis a copfjával játszott a bakon, s

valamit dalolt, ami hasonlított a vonító kutyák nótájához. Tetszett nekem a nóta de mintha szemeimbe Louis Cottely szemei szegeződtek volna be barna üvegen át.

A kínai kocsis abbahagyta a nótát, leszállt a bakról, megrángatott engem, s a házat mutatta. Valami affélét kellett értenem, hogy csak idáig hozott, ide menjek be, fizessen nekem, s vége. Egy magas oromról, a tengerpart, a kikötő felől, messziről egy fárosz nézett ránk, s a világos és hangos házból senki se jött ki.

Kerestem a pénzemet, hogy kifizessem a kocsisomat, az én rablóarcú, ugatva daloló kocsisomat. Volt pénzem, és még az erszény-hely sem maradt meg utána, csak egy rejtett zsebben találtam néhány angol, kicsi pénzdarabot.

Nyilván a nő vitte el minden pénzemet, de a kínai kocsis türelmetlenkedett, s valószínűleg káromkodott. Kevesellte a pénzt, végigvágott rajtam az ostorával, mely mérges volt, mert nem szíjból, de valami tartós, különös ázsiai bürökvesszőből fonódott.

Meggyalázva mentem be a fényes házba, s a kapu egy csarnokba vezetett, hol frakkos európai emberek vidámkodtak kedves, ostoba, különös ázsiai nőcskéekkel. És nekem már egy pennym sem volt, és reszkettem, és halott voltam félig.

Louis Cottelytől tegnap megkérdeztem, hogy mit jelent az ilyen egzotikus álom Budapesten? Mert Louis Cottely – utólag kiderült – egy nagyon jeles, kiváló budapesti doktor, aki, mert nem hisz az orvostudomány hatalmában, képes egészen okos tanácsokat adni.

– Álmodni szabad – mondta Louis Cottely, akit talán dr. Nyerges Ignácnak hívnak az ébrenlétben. – Álmodni szabad – folytatta komolyan és értelmesen –, de nagy a baj, ha valaki Port-Arturba kénytelen elvinni álmokkésztségeit. És két dolog aggaszt: a nő, aki a pénzt elszedte öntől s a kínai kocsis.

Három nap múlva találkoztam ismét Louis Cottelyvel, aki – ma már tudom – valóban dr. Nyerges Ignác. – Nincs semmi baj – mondta nevetve –, gondolkoztam, s ma már tudom, hogy nincsen rontó álom. Aki bolondokat álmodik, az legfeljebb bolond, de boldog az a bolond, aki még álmodik, és én nem esküszöm meg, hogy ez a történet nem igaz-e?

Ballai László: Ízisz-csomó

A nádas remegő, fodrozódó világ, zsongása is elandalítja az embert, nem csak a vízi alkalmatosság ringása. A szikrázó fény tengerré tágítja a folyót, ég és víz végtelensége egymásba tükröződnek. A békességben ott leselkedik a vész. A távolból már figyelt csónak bogárnagyságúból lassanként daruméretűvé válik. Most elő a fegyvert. Utolsó vizsgálat az élén, az ujjból, a megkarcolt bőr alól csaknem kiserked a vér: megfelelő. Nagy gágogással, verdeséssel felröppen egy réce. Milyen figyelmetlen bogár a szembogár, reá rebben, ahelyett, hogy szigorúan a

tárgyat követné. A közeledőt, az áldozatot. Sugár férfiú. Tekintetéből büszkeség, eltökéltség árad – és jóság. Miért is gyűlöli? Bárhová lépett, ő haladt előtte, a „bezzeg ő”. Bármit cselekedett is, őt dicsérték előtte, mint délcegséget, jóságot és követendő példát. Most majd ő lesz a követendő példa. A víz fodrai olyan hurkokat öltöttek, amely formában a nő – a legcsodálatosabb ezen a világon – megköti övét. És persze őt is a „bezzeg ő” birtokolja. Alakja ember nagyságúra, vagy már-már annál is hatalmasabbra magasodott előtte, tekintetében a lét kéksége fodrozódott. A lándzsa a szívnek irányul, előrelendíteni, pontosan, gyorsan. Ekkor megremegett a keze. Bizonyosan látja őt, mit látja, érzi, tudja, uralja! A csónak haladt, a benne álló fenség félig szemközt, majd már oldalvást szinte lebegett. A tett mily szörnyű, mily nehéz, míg könnyű az elhatározás. A hátába! Onnan is átdöfheti, mint egy krokodilt. Hiszen az is könnyedén felágaskodik a farkára támaszkodva. Nem tudja elképzelni. Iszonyatos erő a félelem, miközben a szív hevesen kalapál, felforrósodik a homlok, nyirkossá válik a tenyér és megbénul a test. Már csak azért fohászokodott, nehogy a vízbe csobbanjon a fegyver. Ha mégis meglátták, majd azt mondja, krokodilra lesett a Nílusban. – Mindez egyetlen jelben, amelyet templomok falába véstek és szőnyegekbe szőttek.

– Megtörölte a lábát? Most porszívóztam ki.

– Persze, a világért sem akarnám beszennyezni ezeket a csodálatos Ízisz-csomókat.

– Hogy a micsodákat?

– Ennek a damaszki szőnyegnek a leggyakrabban ismételt mintáit.

– Nem Szíriából van.

– Az elnevezés az olasz damaschinare igéből származik, amely nem pusztán arannyal vagy ezüsttel dömöckölést jelent, hanem a főornamensek – szőnyegek esetében a medalionok – közt üresen maradó felületek viszonylag apró, egyenletesen elosztott díszítőelemekkel való kitöltése. A damaszkózás történhet pontokkal, vonalakkal, mértani idomokkal, levélkével, virágocskákkal, növényindákkal, sőt még betűkkel is. A „tapetti damaschini”-t tehát valamely, az olasz nyelvet kevésbé, viszont a kézművességet egyáltalán nem ismerő személy fordította „damaszki szőnyegnek”. Ha Pál apostol taposhatott is ilyen szőnyegen a híres szíriai városba érven, nem, mint valami, azon helyet jellemző csodán taposhatott rajta, de csodán. A damaszki szőnyegek ornamentikája továbbélte az írás első nagy korszakára emlékeztető egyiptomi hieroglifákat. A strucctoll az igazságot és a természetben uralkodó törvényességet szimbolizálja. A nagy medalionok közepén gyakran látható egy jobbra–balra szimmetrikusan futó, hegyes szögben végződő idomból lefelé futó, majd azt tört vonallal mintegy aláhúzó ábra: az Udzsat-szem, Hórusz istenség szeme, a jobb a Nap, a bal pedig a Hold, mindkettőből könnycsepp fut le. Kiért zokog Hórusz? A leggyakoribb díszítőelem azonban nem hasonlít semmihez az élő természetből, csak mértani idomokhoz, így kapta a „könyökös rombusz” elnevezést. Ez pedig az Ízisz-csomó, az égi asszony ily módon kötötte meg az övét, ez a *Halottaskönyv* szerint a vérét jelképezi.

– Ugyan már! Ez egy ötvenezer csomó per négyzetméteres gyapjúperzsa. Ez volt a legdrágább a Shiraznál. És látja? Az alapszíne, a bíbor megegyezik az ülőgarnitúra bársonyhuzatáéval. Mindjárt jön a férjem.

A csinoska asszonyon formáinak teret engedő tunika, bogárszemei hívogatóan csillognak. Valóban az ő férje lenne a neves egyiptológus, akivel most a halotti rítusok értelmezésébe fogunk belebonyolódni, és aki – mint a régiek –, csak rápillant az Ízisz-csomóra, és előtte pereg az egész

mítosz? A történet, amely mindig jelen idejű, és mindenkinek a sorsában állandóan ismétlődik.

Ozirisz, az égi származású király uralkodik a földön. Az egyiptomiakat kivezeti a kannibalizmus korszakából, s törvényeket ad nekik. Megtanítja őket arra, hogy a Nílus nem ellenség, hanem tápláló anya, csak ki kell ismerni a szeszélyeit és mérhetetlenül sok gabonát ad, amelyből nem győznek kenyeret és sörcipót főzni, sőt még az állataiknak is jut belőle aszályos időkben. Az egész világon, hirdeti a szeretet, a tánc és a zene hatalmát. Ám fivére, Széth – minthogy gyáva szemtől szemben, de még hátulról is fegyvert emelni rá – hetvenkét társával szövetkezve elhatározza, hogy megöli őt. Megkörményezi a feleségét, Íziszt, hogy adja meg Ozirisz testének pontos méreteit, mert egy egészen különleges ajándékot szeretne készíttetni neki. E mérték szerint királyt formázó szekrényt csináltat. A fából kifaragott alakot aranylemezekkel boríttatja és ékövekkel, valamint a még azoknál is drágább üvegpasztával rakatja be. Fején ékes korona az Ureusz-kígyóval és a szent sólyommal. Keresztbe tett kezében jogar és korbács, mellét soksoros nyaklánc, vállát isteni szárny borítja. A test mintha bármikor talpra szökkenhetne, ám az arc merev, a tekintet halott. Könyöke alatt egy-egy madár, a testéből kiszállt két lélek?

Széth ünnepi lakomára hívja meg testvérét, aki a díszterembe lépve rácsodálkozik a műremekre. Öccse ivókelyhét megemelve vidáman megígéri, hogy annak ajándékozza a „szekrényt”, akire az pontosan ráillik. A hetvenkét összeesküvő egymás után sikertelen próbát tesz, végül Ozirisz kerül sorra. Ekkor hirtelen odaugranak, rácsapják a fedelet, forró ólommal beforrasztják a koporsót és a Nílusba vetik. A tengeren át a koporsó a föníciai Büblosz városába sodródik, és egy hangabokornál ér partot, amely az isten közelségétől csodálatosan rövid idő alatt fává vastagszik. A város királya kiváogatja a törzset, amely a koporsót rejteti magában, és palotájában oszlopként állíttatja fel. Ízisz erre beállt dajkának a király udvarába, mire a kis hercegek is gyors növekedésbe fognak, kérdőre vonásakor azonban megnyilatkozik, mint istennő, elkéri az oszlopot, és visszaviszi Egyiptomba. Széth felfedezi az elrejtett koporsót, tizennégy részre vágta Ozirisz testét, és szétszórja az országban. Ízisz a többi isten segítségével összegyűjti férjének tagjait, majd vászontekercsekbe burkolja, és elvégzi fölötte a szükséges szertartásokat. Amint szárnyával legyezni kezdte a kihűlt testet, Ozirisz feltámad, s elfoglalja helyét a Holtak Birodalmának királyi trónusán. Szíve azonban mozdulatlan...

Ozirisz nemzőereje meggyilkolása után is fennmarad, ekképp születhet meg Hórusz. Midőn felnő, harcba indul atyja megbosszulására. A nehéz küzdelem csellel, erővel és váltakozó sikerrel zajlik földön, égben és vízben, nagy tét forog kockán, a királyság, Ozirisz öröksége. A küzdelem során Hórusz időlegesen elveszíti egyik szemét, a Nagy Völgyben vívott harcban pedig súlyos fejsebet kap, amelyet anyja gyógyít meg. Széthnek a férfiassága sérül meg.

Ízisz megcsomózza övét. Könnyed eleganciával, szinte hanyagul, az őt utánzó nők követni sem tudják. Ki viselhetné az istennők sorsát is, nem csak fátylas ruházatát? A sodródást Ozirisz és Széth között. Ozirisz a fenség, Széth a vadság – és az izgalom. Előbbi a kékség, az időtlenség, a béke, utóbbi a harc, az idő, a soha meg nem nyugvás. Ó, mennyire szüksége van testnek-léleknek a korbácsra. Széth a korbács, amely a tengerré tágult szikrázatban vöröslő sávokkal szakítja meg a végtelenséget. Szépség és alantasság mily könnyen találkoznak ott, ahol már vannak határvonalak. Ízisz vére lüktetni kezd, midőn a férfi tekintetébe fúrja lázas bogárszemeit. És mégis Ozirisz a mindene. A béke elvesztésekor hogy lelohad az áttűnő vágyak hevülete. Ez a barbár véget akar vetni a csodának, hogy visszavezesse Egyiptomot a vadság, aljasság és züllöttség sötétségébe. A Nílust is felkorbácsolja a harc, oda a zsongó, fodrozódó világ, a finom

zöngéseket embermagasságú hullámok üvöltése váltja fel. Ízisz a vízilóvá változott Széth hátába kerül és belevágja lándzsáját, ám az üldözött visszafordítja a fejét, fekete szembogara a lelkébe fúródik: „szigonyod nekem a teljesség, halálom horog a szívedben, szerelmünk nem a folyam áradása, hanem annak tengerré tágulása”. Majd a *Halottaskönyv* kezdősorait idézi: „Most szólaljanak meg a mágikus szavak, s hirdessék:/ A lélek kilépett a ragyogó nappali fénybe,/ És szellemtestben feltámadott.” Ízisz kezében megremeg a lándzsa. Bizonyosan látja őt Ozirisz, mit látja, érzi, tudja, uralja! Végül mégis csak megkíméli Széthet. Hórusz ezen annyira megdühödik, hogy levágja anyja fejét. Az istennő azonban nem hal meg, amint Széth megölésével sem ért volna véget a gonoszság, amelyre szükség van ezen a világon.

A régi egyiptomiak az elhunyt feje mellé helyezték a személyesen neki címzett *Halottaskönyvet*. Ez mindannak a rítusnak a megismétlésével kezdődik, amelyet Ízisz végzett ura feldarabolt testén, így válik lehetségessé, hogy az eltávozott a Holtak Birodalmába lépve, az istenséggel azonosulva legyőzze a lelkekre horgászó Széthet és aljas társait, majd feltámadjon, és örök életet nyerjen. De mi az örökkévalóság? Azt nem emberre, de még csak nem is istenekre méretezték. Még maga Ozirisz is megborrad az alvilág mélységétől, sötétségétől, nem kevésbé tér- és időbeni végtelenségétől.

Időszámításunk kezdetekor Ozirisz kultusza, mint mindenható Istené s vele együtt Íziszé, mint áldásosztó termékenységistennőé, önálló misztériumvallássá vált. (Ízisznek a csecsemő Hóruszal való szoborábrázolása a Szűzanya és a gyermek Jézus mintája.) A beavatást tíz napos böjt és rituális fürdő előzte meg. A szertartás előestéjén a már beavatottak megajándékozták a jelölteket. A beavatást fényes lakoma követte, amely által a hívek az istennővel egyesültek. Október végén került sor a vallás legnagyobb ünnepére, amikor is a hívők Ozirisz keresésére indultak, hogy az ünnepség csúcspontján megtalálják az elrejtett istenszobrot, hogy s azt a vállukra emelve fényes körmenetet tartsanak. A kultusznak Justinianus császár vetett véget 530-ban kelt rendeletével. A processziókon Ozirisz szobra helyébe Madonnáé került, a rend és a beavatottság szimbólumai, a napsárga Udzsat-szemek, a homokfehér struccotlak és Ízisz-csomók pedig a vérszínű egyiptomi szőnyegek mintázatában rejtőzködtek el.

Rálépünk egy szőnyegre. Csak gyönyörködünk a színeiben és rugóztatjuk rajta magunkat, eszünkbe sem ötlük, milyen technikával, leszöví-, vezetékfonalak és hurkok minő kombinációjával készült. Mennyi Ízisz-csomó, mennyi vér fut a talpunk alatt, amely a most még puha, rózsás, de holnap már férfiassá, asszonyossá erősödő lábak alatt is futni fog, és még akkor is, amikor azokon már gyanús erek jelennek meg – fölöttük pedig a halál. Ki szötte az első szőnyeget, kinek jutott eszébe, hogy meg kellene, lehetne szőni azt, hisz mintáival vesz körül bennünket a világ? A mintákban, értjük vagy nem értjük, történetek, isteni és emberi elfelejtettségek sokasága gomolyog: az örökkévalóság és – mert nincs két egyforma csomó – a megismételhetetlenség.

Lukáts János: Öt perc múlva száz év

Molyirtót kerestem, nagyon elszemtelenedtek az idén! Kotorásztam a festett, szép falárában, amelyikben még sose találtam meg semmit. Most a molyirtót nem, pedig éreztem a szagát, azt a szúrós, orrfacsaró bűzét. Beleszimatoltam a festett, szép falárába, de nem az orrom, hanem a szemem akadt meg valamin. Tarka kendő takart egy ormótlan tárgyat, kiemeltem és az asztalra állítottam.

Gyönyörű asztali óra volt, félgömbforma rézcsengővel a tetején, alóla kilátszott az izgága kis csengőnyelv. Az óra közepén, aranyos karikában nagy, régi számlap. Arabok a számok, azt jobban ismerték a régiek. A mutató... igen, abból csak egy van, az is lekókad, ott tűnődik az idő múlásán a hatos szám körül. Az óra fája végighasadt keresztben, meg egy kicsit a tetején is, de ott csak hajszálnyi a repedés. Kezembe fogom, döntögetem előre-hátra, egy kicsit zörög, ami benne van. A szerkezet? Hol van az már! Amikor még két mutatója volt. Amikor még az időt mutatta. Mert hát az volt a dolga. Óra volt, vagy mi a szösz! Azért most is óra ez. Afféle... volt-óra.

Az eszem kereke jár, valamivel fürgébben, mint az óráé. Igaz is, nagyapámé volt az óra – mesélik a családban. Ő hozta a házhoz, talán akkor kapta, amikor megnősült. A házasember felelős az időért, hja, az öregek meg tudták fogalmazni, amit meg kellett fogalmazni. De, hát, hiszen akkor... akkor legalább százéves! Annyi biztosan. És mióta nem jár? És mennyit járt életében? Addig óra az óra, ameddig jár, vagy ameddig az egerek széjjelhordják belőle a széthordani valót? Ugyan, hol vannak itt egerek?

Talán többet hallgatott életében, mint ameddig az időt mutatta-múlatta? Hirtelen sajnálni kezdem az órát. Tömör a fája, cseresznye lehet, valami vörhenyes árnyalat megmaradt száz év után is. És a súlya, az is megvan hozzá! Ezt, egerek? Puha rongyot kerítetek, pasztával fényezni kezdem, az óra cseresznyefája issza be a pasztát, tűnik el a repedésben a festék, ragyogás ül ki az óra homlokára, megkopott tetejére, csak a hátulja marad durva deszkadarab, festetlen. Szép óra ez, szép néma óra.

Az üvege homályos, pókhálóforma vonalkák hálózák be, minek volna tükrös ablaka annak az egyetlen mutatónak. Azt a pillanatot mutatja, amikor megállt? Vajon mikor percent utolsót? Öt perccel száz év előtt? Tetszik a mondat, zavaros, de mélységeket sejtet. Az idő mélységeit, az óra életének meg az ember életének a mélységes voltát. Egy óra tovább él, mint egy ember? Nincs igazság! Persze hogy nincs, idő van, nem igazság!

Nagymama – talán ő bugyolálta még kendőbe. Emléket óvott az órában, azért rejtette el a fölcsiperedő fiak elől? Haszontalan holmit látott benne, amit talán eladni még jó lesz egyszer, azért takarta tarka kendőbe? Eladni, ezt? Kinek? Miért nem hajította ki? Ha nem ő, valaki más, a mindenkori legöregebb a családban. Az első háború után, amikor nagyapánk elesett, a második háború után, amikor apánk elesett, ötvenhat után, amikor minden elesett...

Az óra jólesően hunyorog a napban. A nap befutja a cseresznyefa erezetét, a homályos, kerek számlapot kikerüli. Megjavíttatni? Ugyan, hol találsz mestert, aki ilyet kézbe vesz? Azt akarod hallani, hogy: „Ilyen vackot, uram, semmiért?”

Hát elállhat itt éppen. Ha száz évig elszundikált ott, a festett, szép falárában, a félhomályban. Talán a könyvszekrény egyik polcán, vagy ott, a falikép alatt. Odapróbálom, csak úgy futólag. Szánalmas, erre mondták régen, hogy snassz. Elég, ne többet! Az én óráim, a nagyapám órája. A

mi óránk! Lemondó sóhaj, lehajtó mozdulat. A mutató kókad, az óra hallgat. Öt perc múlva százéves.

Legutóbb egy öreg esernyőt meg az összeégett sátorlapot is kidobtam, könnyű szívvel, azóta tiszta a kamra sarka. Az órát elválasztom évtizedes társától, a kendő marad. Az órát fölragadom és indulok vele, le a lépcsőn, berakom az első kukába, rácsapom a fedelét. Föl a lépcsőn, vissza a lakásba. Határozott mozdulatok. Nem lesz itt lomtár...

A vacsora ideje. A felvágott zsíros, a sajt száraz, a vajtartót odébb taszigálom az asztalon. Maradék vörösbor lötyög az üveg alján, alig félpohárnyi. Megáll a kezemben a pohár, mintha búcsúztatóra emelném. Mire? Arra a ... izére? Odalenn van a kukában. Eddig legalább a festett, szép faládjában. Ahonnan bármikor... A kukából soha többet... Mit tehet arról az az óra, hogy nincs neki csak egy mutatója? Mert valaki öt perc múlva százéves, azt már le kell hordani a kukába?

Felhajtom a bort, ecetes lett az üvegben. Szájamban a romlott ital undorító íze. Vagy inkább a lelkiismereté. Vagy mi az, ami olyan keserű az ember szájában? Felugrom, a lefolyóba köpöm a bort, és nem megyek vissza az asztalhoz. Állok a lakás sötét részén, egyedül, kifosztottan. Rosszabb! Én magam voltam az, aki...

Feltépem az ajtót, száguldok le a lépcsőn. Motozást hallok a kapualjából. Hajléktalan matat a kukák között. Az első kuka fedelét emelgeti. Ott a kezében... Nézegeti, fitymálja, de azért vinné. Az én órám, a mi óránkat, a családi ékszer! Mit képzelsz ez? Pimasz, teszed le azonnal? Kirántom a kezéből, fenyegető mozdulat, valami goromba rároffenés. Már iszkol, nehogy tolvajt kiáltsak. A nyomorult. Szegény nyomorult. De hát mit tudhatja ő!

– Látod, te ostoba! – mondom magamnak, mondom az órának. Biztató szemrehányás, megkönnyebbült korholás – mit tudom én, kinek szól, kinek mit jelent. Bevágom magam mögött az ajtót, aztán belülről nekidőlök. Csak egy percre, amíg érzem, hogy helyredöccent az idő.

Oda állítom az asztalra, a mai vacsora helyére, meg a holnapi reggeli helyére. Nem jó hely az egy órának. Útban van, de útban volt a kép alatt is, a szekrény tetején meg úgy nézett ki, mint egy szétolvadt, tavaszi hógolyó. Majd holnap! – és lefeküdtem aludni. Nagyapámmal álmodtam, aki harminc évvel az én születésem előtt halt meg, apámmal álmodtam, aki három évvel az én születésem után halt meg. Az órán veszekedtek, rángatták egymás kezéből, aztán kettétépték. Az óra rúgói és kerekai kipattantak a szerkezetből, és széjjelgurultak a földön. Az órát aztán nagy egyetértésben bedobták egy folyóba. Erre fölriadtam. Hát én, nekem nem jut az ő órájukból, az ő idejükből? Úgy látszik, nem.

Szürke volt a reggel, barna az óra. Vaksi és egykedvű. Mintha ásított volna a félhomályban. Egy óra ne ásítson. És ne egy olyan óra, amely... amelyet...

És most hova? Sehova. Mit tudom én, hova. Nem volt neked jó ott, ahol eddig voltál? Ott a homályban, az időn kívül? Ez a szoba túl szép volna neked! – gondoltam, aztán: – Az a kuka meg túl... Hagyjuk! – legyintettem. Hol a kendő? Visszabugyoláltam bele, végigsimítottam, nincse ránc a kendőn. Kamra, festett, szép faláda – ott a helyed. Majd száz év múlva újra előveszlek, újra megfényezlek!

Itt a molyirtó, ezt kerestem!

Deák Mór: Félig

valami félig lett kimondva
valaki álmában forog
nem vágyik forradalomra
de szíve másképpen dobog
de szíve gyorsabban dobog

a fa úgy lett visszametszve
hogy maga sem tudja egy bokor
alá bújjon-e szégyenében
s fa lesz-e valamikor
lesz-e fa valamikor

nézi nagy csönd a kicsi lármát
ne nőj meg soha gyermekem
rádszorítom a puha párnát
réd gondolok majd priccsemen
álmomban forgok priccsemen

de szívem másképpen dobog
fát ültettem valamikor
álmomban forgók priccsemen
majd otthon leszek valahol
hazám lelem itt valahol

Deák Mór: Kórlap

Nagybeteg ember alhatik így,
ahogyan ez az ország alszik.

Akinek már mindene híg,
széklete, vére mindhalálíg.

Széklete, vére, verítéke,
egyetlen lámpa sem világít.
Néha a belenyugvás béke,
néha látja ezüst folyóit,

időnként belerúg az ágyba,
kacsázzák, lepedőt cserélnek.
Aztán a halálra vágyva
irigykedik, hogy mások élnek

Vörösmarty Mihály: Ábránd

Szerelmedért
Feldúlnám eszemet
És annak minden gondolatját,
S képzelmem édes tartományát;
Eltépném lelkemet
Szerelmedért.

Szerelmedért
Fa lennék bérc fején,
Felölteném zöld lombozatját,
Eltűrném villám s vész haragját,
S meghalnék minden év telén
Szerelmedért.

Szerelmedért
Lennék bérc-nyomta kő,
Ott égnék földalatti lánggal,
Kihalhatatlan fájdalommal,
És némán szenvedő,
Szerelmedért.

Szerelmedért

Eltépett lelkemet
Istentől újra visszakérném,
Dicsőbb erénnyel ékesítném
S örömmel nyújtanám neked
Szerelmedért!

Ballai László: Versben örökkévalók

Versben szétszaggatjuk szíjainkat,
selyemvankos lesz deresünk,
ostorcsapás selyem suhogása,
és rád csokolom a valót.

Valóság a szó kibomló tengere,
hullámok ereszkedése, ereje,
erőnk, mindenség erezete,
mi vagyunk a világ tenyere.

Tenyereden szállunk, repülünk,
vagyunk múlt, jelen, jövő,
eltörölt idő, eltöröljük a partokat,
e versben is örökkévalók.

Deák András Miklós: A két ölelkező kagyló

Ballai László: A szerelem mítosza, Hungarovox Budapest, 2019 p. 93.

Szelíden simul az olvasó kezébe a Pereszlényi Helga tervezte gusztusos borítójú füzet-jellegű karcsú könyvecske. Szerelmről van szó, de hogy kapcsolódik ez a mítoszokhoz? Gyógyír lehet-e a versírás a szerelmes, de mégsem boldog férfi lelkére? Ballai László csodaszép lírájának esetében

mindenképpen.

A kötet jellemzően rövid, tömör verseinek szerkesztési elve a rajongáson és beteljesülés nyomán az első komor jelek feltünetkezésén át („*láva lett a tenger*”), annak a helyzetnek az elfogadásáig halad, amelyben a szerelmes költő múzsáját, Ágneszt már elvesztette, de az iránta érzett szenvedélyes szerelmét a jövő számára megőrizte. A sóvárgás, a rajongás és a lángolás, majd a bekövetkező csalódás és gyötrelm ott bujkál a mívés sorokban. A költő lelkének új tartalmakkal való gazdagodását ezek a felbuzgó emlékek nyújtják. A szerelem beteljesült, égett a láng, és bár az „*egymásba nyíló, egymásba záró két kagyló ...örökkévaló ölelésre készek.*”, mégsem következett be a várva várt boldogság.

Ballai László – hiszen személyes ihletettséggű vallomással van dolgunk – jól érzékelhetően megszenvedte ezt a kapcsolatot, de szerelmét, csodálatának tárgyát („*Az isteni csoda Te vagy.*”) nem éri sem szemrehányás, sem önfelmentő vádaskodás. Ágnes elvesztése miatt a költő sajnó fájdalmat érez, és egy kis önvád is bujkál benne. Nem volt-e a saját kagylójának váza túl „*keményre csiszolt ... miközben vágyott [a másik kagyló] bársony belső érintésére?*”

A költő frissen átélt élménye megrázó és sok olvasó életében lel ismerős érzésekre. A mindent átható, a mindent felkavaró beteljesült forrón égő szerelem végül nem vezetett oda, ahol a boldogság honol. Reménytelen lenne tehát a költő helyzete? Ellenkezőleg! Az a vigasza, hogy nem vesztette el hitét az örökké tartó szerelemben! Ez a felemelő élmény nagyszerű ajándék volt a sorstól. Immár nem magányos. Ez a megélt, fergeteges szerelem ezentúl örök társa lesz. Nem szomorú, nem letargikus, hiszen a sok szenvedés által lelkivilága ugyan megsebződött, de busásan gazdagodott is.

A viharos, szenvedélyes szerelem pedig nem csupán elképzelt, kiszínezett mítosz, hanem maga a megélt csodálatos valóság volt. A mítosz valójában abban rejlett, hogy a „*két gyöngyházás kagylót*” végül el is vezetheti a tökéletes boldogsághoz. Az egymásban való feloldódáshoz, vagy a költő szavaival a „*tengerhez*”. Két olyan embert sodort egymáshoz a sors, akiknek megadatott, hogy nagyon szerethessék egymást, de mégsem lelték meg a kiegyensúlyozott boldogságukat. Ha körülnézünk mai világunkban, ez valahogy egyre kevesebb emberpárnak sikerül.

Húrok

Ballai László: Schola Hungarica

Bizonyos összefüggéseket csupán évtizedek rajzolnak ki. Édesanyánktól ránk maradt lemezünket, egy drága kincset, 1974 óta csakis szenteste hallgatjuk meg. (A lemezjátszónk már tönkrement, két éve újjal kellett pótolni, hogy feltehessük.) A címe: *Magyar Gregoriánium – A karácsonyi ünnepkör dallamai*. Ami a középkorban szép volt, az itt cseng, köszönhetően a Schola Hungarica

énekegyüttesnek, amelyet Dobszay László és Szendrei Janka alapított Rajeczky Benjámintámogatásával.

1989 nyarán édesanyám kezdeményezésére Ócsára kirándultunk, ahol is megnéztük a premontrai templomot, Magyarország kevés, viszonylagos épségben fennmaradt román műemlékeinek egyikét. A művészi formában mindig az egyszerűség a lenyűgöző, nem a vastagon aranyozott ornamensek, vagy az agyoncifrázott dalmenetek. A templomkertben ásatások folytak, az egyik munkagödör szélén egy lábszárcsont hevert. Vajon egy premontrai baráté, esetleg egy janicsáré? (Merthogy a helyi legenda szerint a lápvilágba menekülő lakosok csapdába csalták a törököket, akik fejüket fogták: „Ó, mér’ jöttünk ide?” Így keletkezett az Ómér-sziget neve, amely körül persze ma már nincsen mocsár.)

Nyolcvanöt esztendeje született Dobszay László, a leányával ebből az alkalomból készült interjúban elhangzott, hogy a *Magyar Gregorián*ot, majd az azt követő összes többi felvételt is az ócsai templomban vették fel, mert ott tudták a legjobban reprodukálni a középkori hangzást. Előkaptam a töredezett lemezborítót – az a két homlokzati tornyos, háromhajós, a hajók tengelyétől eltolt mellékapszisú, ívsoros párkánydíszű, havas épület rajta valóban az ócsai templom...

A jubileum kapcsán megismételték azt a riportot is, amely Dobszay Lászlóval tíz esztendeje, a hetvenötödik születésnapja alkalmából készült. Elmondta, hogy a Schola Hungarica egy alkalmi kórusként jött létre azért, hogy a középkori zenei anyag hallhatóvá váljon. Nem a hit, hanem a szakmai érdeklődés motiválta a kórustagokat. A váratlan siker persze megnövelte a munkakedvet.

Dobszay László Kodálynál zeneszerzés szakra járt, ám középiskolai szolfézstanárként kapott állást, neki kell megírnia a tankönyvet is. Figyelme a népzene kutatás felé irányult. A népdal, úgymond, nem mezőn termő virág, hanem történeti jelenség (gondoljuk csak meg: „Kimegyek a doberdói harctérre...”). Így a népzene kutatása a régi zenébe torkollott. Szabolcsi Bence híres zenetörténetében mindössze nyolc oldal került be e témakörből, az is forrásfeldolgozás nélkül. Primer forrásokból kellett kiindulni, hiszen korábban csak listák készültek. 1990-ben javasolta, hogy induljon újra a Zeneakadémia ötvenes években megszüntetett egyházzenei tanszéke, merthogy a középkori zene, mint alkalmazott művészet szorosan kötődik a liturgiához.

A Schola Hungarica lemezeinek műsora középkori kódexek anyagából válogatott, a kórus vezetői által átírt repertoár. Az énekelt darabok kilencven százaléka a tudományos szakirodalomban sem szereplő első közlés, így a lemezek a publikáció sajátos formájának is tekinthetők. A műsor a legszélesebb körből merít mind földrajzi, mind műfaji tekintetben. Abban az alaprepertoáron túl a verses zsolozsmák és liturgikus játékok, valamint a XVI. sz.-i tridenti reform óta használaton kívül került gregorián tételek is nagy bőségben szerepelnek. A hanglemezfelvételek egyedülálló módon és gazdagságban adnak képet a középkori lokális hagyományokról (egyházmegyék, szerzetesrendek, országok, régiók zenei anyagáról), amelynek jelentőségére az újabb tudományos kutatások mutattak rá.

A kórus repertoárját kiegészítették a korai többszólamúságból vett tételek, de a kórus és a karmesterek felhalmozott zenei tapasztalatai olykor későbbi korok (reneszánsz, korai klasszika, sőt, a XX. század) zenéjének előadásában is hasznosítónak bizonyultak. A hanglemezek műsora gondosan megszerkesztett ciklusokba rendeződik. A rövid, két-három perces darabok helyét, egymáshoz kapcsolódását, változatos rendjét a középkorban a liturgia szabályozta. A lemezeken

ez a régi, rendezett változatosság tömörített módon idéződik fel.

A Schola Hungarica összetételét a tudományos eredmények ismeretében meghatározott módon, ugyanakkor művészi koncepció szempontjából is átgondoltan alakították ki. A középkorban ritkán fordult elő a tisztán férfihangokból álló kórus. A hangzást legtöbbször a férfi és gyermekhangok keveredése határozta meg, de a gregorián szerepelt a női liturgikus közösségek gyakorlatában is. A férfi, gyermek és női hangok váltása vagy kombinációja igen alkalmas a különféle műfajok jellegének kidomborítására. Így például a női hangok kiválóak az ékesített, melizmatikus tételek előadására. A Schola Hungarica három (férfi-, női- és gyermekkari) részleggel dolgozott, ezeket a műsor sajátosságainak, a ciklus felépítésének megfelelő módon váltogatta vagy kombinálták.

A Schola Hungarica Magyar Iskolát jelent. Bár az elnevezés a Nagy Szent Gergely által létrehozott pápai kórusra, a Schola Canthorumra utal, akinek volt füle, az 1970-es és 1980-as években kihallotta annak nyilvánvaló jelentését. A kórus a rendszerváltás után is szigorúan szakmai alapokon működött tovább, irányítói nem lovagolták meg a politika által – egyébként megdöbbsentően és anakronisztikusan – erőltetett krisztianizációs hullámmot. A Schola Hungarica Dobszay László halálát követően beszüntette a működését. És nagyon megszenvedjük a Magyar Iskola hiányát a mai, az igaz magyar hang nélkül üresen kongó, oktatás- és értelmiségromboló kurzus alatt. De a csoda, ha visszaszorul is a legkisebb helyre, csoda marad. Nálunk minden szenteste felcsendül:

„Ave spes nostra
Dei genitrix intacta...”

Dull Ernő: Dalpanoráma

Most, amikor bejelentették, hogy a Magyar Dal (valójában táncdal) show-pályázat győztesét 75 millió forinttal támogatják pályája beindulásában, különösen aktuális, hogy figyelmet kapjanak azok is, akik évtizedeken át lankadatlan szorgalommal nevelik fel a valódi értéket képviselő zeneköltők, így Schubert, Muszorgszkij vagy Debussy vokális műveinek ihletett előadóit. Technikai értelemben az olcsó szórakoztatás és a legmagasabb énekművészet közötti különbséget azzal példáznám, hogy midőn Monserrat Caballé Freddie Mercuryvel lépett színpadra, és egyszerre eresztették ki a hangjukat, a rocsztárt – mintha csak tátogott volna – nem lehetett hallani. Az ihletettségek pedig elengedhetetlen a művek legmagasabb esztétikai színvonalú közvetítéséhez, amihez nyelvekben, kultúrákban és a zeneköltők világában való elmélyedés szükséges, aminek korunk nem kedvez.

Az énekművészet elsajátítása komplex feladat, amelyhez még a diploma is csak belépő, a nagy

teljesítményhez, a hanggal való gazdálkodás megtanulásához, az önálló karakter felépítéséhez, és a fenséges kifejezőmód megtalálásához hosszú évekig tartó, szoros együttműködés kell a korrepetitorral. Hazánk bővelkedik kiváló korrepetitorokban, közülük is kiemelkedik Hegedűs Gönczy Katalin, aki a „Lied” és a „chanson” miatt tanult meg németül és franciául, és akinek a szemléletét tökéletesen tükrözi doktori értekezésének címe: *A dalkísérés művészete Schumann és Wolf dalai alapján*. Hiszen a „kísérő” csupán másodhegedűsnek tűnik, a korrepetitor pedig valami hiba-kiigazítónak, a dalkísérő művész ellenben kongeniális teljesítményt nyújt az énekessel. Eddigélé a dalkísérő művészek valamiféle hagyomány és a saját tapasztalataik révén kialakított módszertan alapján tanítottak, de nem egységes szemlélettel és főleg nem azonos tananyagból. Az énekesekkel és a dalkísérőkkel szembeni követelmények viszont világszerte ugyanolyan magasak. Hegedűs Gönczy Katalin *Dalpanoráma* címmel egy olyan kottagyűjteményt állított össze, amely széles betekintést nyújt az európai klasszikus dalirodalomba, egyszersmind módszertani keretekbe is foglalja azt.

„Tapasztalt korrepetitorként bátran állíthatom, hogy a *Dalpanoráma* sorozat több évtizedes hiányt pótol – vall művéről a szerző. – Célja, hogy hat európai nyelv dalaiból válogatva, és a 16. századtól a 20. század közepéig valamennyi zenei korszakot felölelve segítse a kezdő fokon oktató magánének tanárokat, korrepetitorokat, valamint – legfőképp – az énekelni vágyókat. A sorozat új darabokkal frissíti fel és bővíti ki az eddig általánosan ismert dalrepertoárt, így valóban új panorámát nyit. Emellett egyedülálló módon, a modern technika eszközeit is felhasználva, maximális segítséget nyújt a dalok megtanulásához és előadásához.

A sorozat három kötete nehézségi sorrend szerint követi egymást, és mindegyik elérhető magas és mély hangfekvésben egyaránt. Minden kötet egyúttal önmagában is kerek egész: mindegyikben megtaláljuk mind a hat nyelvet (angol, francia, német, olasz, orosz, spanyol), és mindegyik teljes keresztmetszetet ad a kora barokk stílustól a 20. századig. A dalok értelmezését a szövegek angol és magyar nyelvű nyersfordítása segíti, a cirill betűk olvasását pedig a kottában közölt kétfajta (angol, illetve magyar kiejtés szerinti) fonetikus átírás könnyíti. A barokk művek, valamint néhány strófikus dal előadásához díszítési javaslatokat is találunk. Lehetőség szerint törekedtünk a dalok eredeti, autentikus formájának közlésére, közreadói hozzáadások nélkül.”

A nyomtatott kottákhoz további hasznos, a tanulás folyamatát segítő anyagok csatlakoznak egy weblapon, amelyről meg lehet hallgatni az összes dal zongorakíséretét és az összes eredeti szöveget – anyanyelvűek tolmácsolásában –, valamint le lehet tölteni a hat nyelv kiejtési szabályait. Azt hiszem a dal szerelmesének mondhatom magamat, aki Schubert *Téli utazására*, mint a zeneirodalom egyik legmagasabb ormára tekint, és bármikor képes vagyok meghallgatni a teljes ciklust, ám Bishoptól, Cavallitól, Tostitól és Zeltertől egyetlen dallamot sem tudnék idézni. Tanulni és közben újat felfedezni – e csodára hív a *Dalpanoráma*. Reméljük, a felnövekvő énekesek – támogatott popmunkásainkkal ellentétben – gyönyörűséget szereznek nekünk majd a hangversenytermekben is. (Hegedűs Gönczy Katalin: *Dalpanoráma* 1-6., Editio Musica Budapest, 2019)

Nándi Mihály: Beethoven-négyes

Hallom, hogy a Budapesti Fesztivál Zenekar soron következő „meglepetéseképpen” a Beethoven-maraton alkalmából amatőröknek hirdettek pályázatot a IX. szimfónia elvezénylésére.

A Művészetek Palotája marketinges hölgye nyilatkozta, hogy 106-an jelentkeztek, és „kedvence a szerszámtervező mérnök volt”. Nekem pedig a marketinges hölgy a kedvencem, akinek fogalma sincs arról, hogy jópofának szánt megjegyzése sztereotípiá. De valószínűleg arról sem, hogy annak a Chanel rúzsoknak, amelyet marketinges ajakára ken, akkor lesz a többi rúzsétól elütő formájú tokja, ha annak gyártásához a szerszámtervező mérnöknek köszönhetően elkészül a megfelelő eszköz.

Kellenek-e zenei maratonok? A MÜPA és a BFZ korábban Csajkovszkij, Bach, Beethoven, Bartók, Mozart, Schubert, Dvořák, Sztravinszkij, Mendelssohn és Schumann, Brahms, Bernstein, majd Debussy és Ravel apropójából rendezett hosszútáv-muzsikálást. „Idén a klasszikus zene egyik legnagyobb szupersztárja, Ludwig van Beethoven zenéje áll a középpontban, a legendás komponista születésének 250. évfordulóján.” Na lám, Jézus Krisztus után Beethoven is szupersztár lett?

Nem kellene a maratonok. Komoly karmesterek és művészek ne loholjanak a popzene rajongói után. A Sziget-fesztivál közönsége úgysem csábul át a MÜPÁ-ba, hiszen ott nincs valódi szürkemarha-hamburger, sem pálinkás butik. Egész nap a Bartók rádiót hallgatom, természetesen, hogy minőségi hangok hullámzanak körülöttem, de csak ritkán kapom fel a fejemet egy Mario Lanzára, Perényi Miklósrá, vagy Lazar Bermanra. A minap a Barcelonai Operából közvetítették a *Parasztbecsületet* és a *Bajazzókat*. Az előbbi közben jöttem-mentem, szimpla opera, van benne egy-két szép ária. De Leoncavallo azonnal torkon ragadott, és odaszögezett a rádió elé. Szemem előtt pergett a dráma, feszültségemet egyre fokozta a játék a játékban helyzet, hogy nevetnek, amikor már érződik a vérszag. A végén sírtam, és kikapcsoltam a készüléket...

Nincs értelme a Beethoven-négyesnek sem, noha „ritkán nyílik lehetősége valakinek arra, hogy megvalósítsa régen dédelgetett, gyerekkori álmait. A BFZ és a MÜPA négy embernek most biztosan segít ebben. Először hirdettek amatőröknek karmesterpályázatot, melynek eredményeként egy jogász, egy aneszteziológus, egy korrepetitor és egy csellóművész került ki győztesen.” Nekem, a hallgatónak nem az az álmom, hogy négyen vezényeljék a IX. szimfóniát. Legközelebb talán már nem is egymás után, hanem egyszerre állnak majd a zenekar élére. Az lesz csak a négyes fogat! Az első- és a másodhegedűsöket, valamint a brácsistákat és a basszust külön-külön irányítja egy-egy maestro. De akkor kell egy ötödik is, aki a négy alkarmestert dirigálja – és akkor már meg is szerveztük a mai Magyarországot. Ócska reklámfogás a „mindenkiből lehet karmester”. Mert kiből is lett az? Két zenészből, a legtöbb amatőr muzsikus pedig köztudottan a jogászok és orvosok közül kerül ki. Hacsak nem törtek előre a szerszámtervező mérnökök.

Ballai László: Halál hetvenhét éve

Mi lebeg egy halott homloka mögött? Az életben már elintézetlen tervek? Vagy az átlépés mindent elhomályosító köde, amely egyesít a végtelennel? Semmi? Minő gondolatok cikáznak bennünk, amint látjuk őt magas ravatalán, virágerdő – egy valóságos, vagyis inkább egy nem valóságos kert közepette. E hamis növényözön maga felelet a mindenfelől hallható suttogásra „olyan mintha élne”, hiszen a kertek e megtört díszei ugyanúgy nem mosolyognak többé a napra, amiképp nem ülnek fel a halotti ágyon sem.

1953. március 5-én, amikor végleg lehunyta a szemét, megállt az élet az egész országban. Mindenki dermedten fogadta a szörnyű hírt. Még a villamosok is fájdalmasabban csikordultak forduláskor. De hát minek is fordultak meg? Miért nem szaladtak a síneket utoljára felszikkasztva a Moszkva-folyóba? Oda az Isten! Ez elfogadhatatlan, lehetetlen, érthetetlen. De az apa sorsa beteljesedhet. Családtagként gyászolta az egész ország. Valaki a színházi folyosón megjegyezte:

- Meghalt Szergej Prokofjev...
- Ki halt meg?
- Most, amikor Sztálin elvtárs... – elcsuklott a hang.

A Szakszervezetek Háza előtt naphosszat kellett sorban állni, hogy az ember Sztálin elvtárs ravatala előtt leróhassa a tiszteletét. Mi lesz most az országgal? Mi lesz velünk? Ő adott kenyeret nekünk. Ő tanított írni-olvasni. Eszmékre nevelt. Megmentette a hazát. Gyökerestül tépte ki a földből a fasizmust. Ki fogja most már elpusztítani az ellenségeinket? Dolgos, szürke hétköznapijaink felett az ő tekintete volt a fény, az irány. Nem volt joga meghalni. De elvtárs! De nem volt, meghalni, az a mi dolgunk, egyszerű szovjet embereké, ő, a Gazda örök fényként kell lebegjen felettünk.

Szergej Prokofjevől pedig ugyanazon a napon távozott a lélek, mint Sztálinéból. Autót nem lehetett szerezni, ha lehetett volna is, belefulladás a tömegbe, amely a moszkvai utcákon hömpölygött, a közlekedés leállt, már nem sikoltoztak a villamosok, csak az emberek. A nagy zeneszerző koporsóját lakásából leghívebb barátai a vállukon és a háztetőkön át kézről-kézre adva vitték el a Miusszkij utcába, a Zeneszerzők Házának kicsiny, sötét és nyirkos alagsori helyiségébe, ahol a polgári gyászszertartást rendezték. Minden virág Sztálinnak jutott, Prokofjevnek csupán a falakra felfutó penész- és salétromdíszek. Ám a szomszédasszony összes szobanövényét felajánlotta a ravatal díszéül. Szanszavéria, fikusz, pletyka – gondoljuk meg, a babérlevél is akkor nemesedett meg, amikor az első bajnok homlokára illesztették Olümpiában.

Ki jött el Miusszkij utcába? Az, akit nem tapostak agyon a Szakszervezetek Házának Oszlopterme felé igyekeztében? A farkas? Az a Péter, aki nem lett Péternek farkasa? A kacska, a kismadár és a macska? Ne csatangolj el Péter hajnalban, bármily szépen hívogat is a kismadár az üdén zöldellő rét felé, ahol nem várt illatok – gyöngyvirágé, nárciszé – bódítanak. A selymes fűben elheveredve hiába kergetik előtted egymást a megvidámított bárányos felhők, az ég magas kékje mérhetetlen távolságra feszül feletted. De közel az ordas, amely lapulva, szél ellenben

csatangolva egyre jobban becserkész és hirtelen előttem terem szimatos orrával, hisz őt nem kacska, kismadár vagy macska érdekli. Szerzs, mi szél hozott vissza Párizsból? Itt felhő a bárány, a fű nem fű, a selyem nem selyem, a vadász pedig a csikasz szövetségese. – Ez a hazám.

Kapcsolat

Impresszum

Felelős kiadó: Ballai László, 1022 Budapest, Filler u. 78-82.

Felelős szerkesztő: Ballai László

Technológia és design: Vasáros András

ISSN 2063-4285

Elérhetőség

Szerkesztőség: szerkesztoseg@marczius15.hu

Webmester: webmaster@marczius15.hu

www.marcziustizenotodike.hu - © 2010-2020 Marczius Tizenötödike. Minden jog fenntartva!